

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง ความต้องการการจัดสวัสดิการของผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเจ้าพระยาสุรศักดิ์ อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยภูมิ ผู้ศึกษาได้นำแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำเสนอตามลำดับ ประกอบด้วย

1. แนวคิดด้านความต้องการ
2. แนวคิดด้านผู้สูงอายุ
3. แนวคิดด้านความต้องการของผู้สูงอายุ
4. แนวคิดสวัสดิการสังคม
5. แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548 - 2551
6. บัญญัติผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2542
7. ประวัติศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเจ้าพระยาสุรศักดิ์ อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยภูมิ
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
9. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดด้านความต้องการ

พฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์เกิดขึ้นจากแรงจูงใจหรือแรงกระตุ้น ทำให้เกิดความต้องการและการกระทำออกมา หากผลของการกระทำสามารถบำบัดความต้องการได้จะทำให้เกิดความพึงพอใจแก่บุคคลนั้น จึงพบว่าแรงจูงใจ ความต้องการ มีความสัมพันธ์กันในการให้ความหมายของความ ต้องการของมนุษย์ จึงขอก้าวถึงแรงจูงใจและความพึงพอใจด้วยความหมายเกี่ยวกับแรงจูงใจ

การจูงใจ (Motivation) หมายถึง การที่บุคคลได้รับการกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีพลัง มีคุณค่า มีทิศทางที่ชัดเจน ซึ่งแสดงออกถึงความตั้งใจ ความพยายามหรือพลังภายในตนเอง รวมทั้งการเพิ่มพูนความสามารถที่จะทุ่มเทในการทำงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามความต้องการและสร้างความพึงพอใจสูงสุด (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2541, หน้า 94)

แรงจูงใจ ถือเป็นปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดวิธีการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์และยังรวมถึงพฤติกรรมที่มนุษย์นำไปใช้ แรงจูงใจของมนุษย์มาจาก 2 แหล่ง คือ แหล่งภายใน (Intrinsic) และแหล่งภายนอก (Extrinsic) แรงจูงใจจากภายในถือว่าเป็น “แรงกระตุ้นที่มนุษย์ต้องการได้รับความพอใจทางจิตอันเกิดจากความสำเร็จในสิ่งที่ตนเป็นผู้กระทำ” ส่วนแรงจูงใจจากภายนอกถือว่าเป็น “แรงกระตุ้นพฤติกรรมของมนุษย์ให้กระทำในสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้ได้รับรางวัลทางวัตถุหรือสังคมหรือหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ”

การที่มนุษย์ได้รับแรงกระตุ้นจากภายในหรือภายนอกหรือจากทั้งสองแหล่ง จึงต้องพิจารณาจากส่วนประกอบต่าง ๆ หลายด้านไม่ว่าจะเป็นลักษณะส่วนบุคคล (เช่น บุคลิกภาพ ความสามารถ ค่านิยม ทัศนคติ และความต้องการ) ธรรมชาติของงาน (เช่น ลักษณะหลัก 5 ประการของแบบจำลองลักษณะงานว่ามีอยู่สูงหรือต่ำ) และองค์การ (เช่น โครงสร้าง วัฒนธรรม ระบบการควบคุม ระบบการจัดการทรัพยากรมนุษย์)

วิวัฒน์ชัย กุลมาศย์ (2526, หน้า 147) ให้ความหมายแรงจูงใจ คือพฤติกรรมที่ถูกระตุ้นโดยแรงขับของแต่ละบุคคล ให้มีแนวทางที่ก้าวไปสู่จุดหมายปลายทางอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยปราศจากสภาพการณ์ที่ไม่พึงพอใจ ส่วน พะยอม วงศ์สารศรี (2530, หน้า 52) ให้ความหมายแรงจูงใจว่า หมายถึง การนำปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ การทำให้ตื่นตัว การคาดหวัง การใช้เครื่องล่อ การลงโทษ มาเป็นแรงผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมอย่างมีทิศทาง เพื่อบรรลุจุดหมายหรือเงื่อนไขที่ต้องการ ส่วน โยธิน ศันสนยุทธ (2535, หน้า 41) ให้ความหมายแรงจูงใจว่า คือเงื่อนไขใด ๆ ของอินทรีย์ที่มีผลต่อความพร้อมที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมหรือทำให้พฤติกรรมดำเนินต่อไป สเตียส์ และ โพรเตอร์ (Stere & Porter, 1990 อ้างถึงใน ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์, ม.ป.ป., หน้า 109) ให้ความหมายแรงจูงใจว่า หมายถึง สภาวะของบุคคลที่ถูกกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมไปยังจุดหมายปลายทางตรงที่ต้องการ

ทฤษฎีแรงจูงใจของเฮิร์ซเบิร์ก (Herzberg)

เฮิร์ซเบิร์ก (Herzberg, 1959 อ้างถึงใน รังสฤษฎ์ จิตติ, 2535, หน้า 15 - 18) มีความสนใจในเรื่องแรงจูงใจในการทำงานของคน จึงได้ทำการศึกษาว่า คนเราต้องการอะไรจากการทำงาน คำตอบที่เขาค้นพบ คือคนต้องการความสุขจากการทำงาน ดังนั้นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนเกิดความสุขจากการทำงานมีอยู่ 2 ประการ คือ ปัจจัยจูงใจ (Motivators) ซึ่งเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติ และปัจจัยค้ำจุน (Hygiene) ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับความไม่พอใจในการปฏิบัติงาน

ปัจจัยจูงใจ ประกอบด้วย

1. ความต้องการความสำเร็จของงาน (Achievement)

2. การได้รับการยอมรับนับถือ (Recognition)
3. ลักษณะของงานที่ปฏิบัติ (The Work Itself)
4. ความรับผิดชอบ (Responsibility)
5. ความก้าวหน้าในตำแหน่งงาน (Advancement)

ปัจจัยจูงใจเหล่านี้ เป็นปัจจัยที่ทำให้คนปฏิบัติงานมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน แต่ไม่ได้หมายความว่า ถ้าไม่มีปัจจัยนี้แล้วจะก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจ กล่าวคือถ้ามีก็เกิดผลดี ถ้าไม่มีก็ไม่ก่อให้เกิดความเสียหาย

ปัจจัยค่าจูง ประกอบด้วย

1. นโยบายและการบริหารงาน (Company Policy and Administration)
2. เงินเดือน (Salary)
3. โอกาสที่ไม่ได้รับความก้าวหน้าในอนาคต (Possibility of Growth)
4. ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา (Interpersonal Relations Subordinate)
5. สถานะของอาชีพ (Status)
6. ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา (Interpersonal Relations Superior)
7. ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน (Interpersonal Relations Peers)
8. สภาพการทำงาน (Working Conditions)
9. การปกครองบังคับบัญชา (Supervision)
10. ความเป็นอยู่ส่วนตัว (Personal Life)
11. ความมั่นคงในงาน (Security)

ทฤษฎีแรงจูงใจของวูม (Vroom)

วูม (Vroom, 1964, p. 174) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการจูงใจกับการปฏิบัติงาน โดยพบว่า ถ้ามีการจูงใจเท่าใด ประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานก็จะมากขึ้นเท่านั้น

วูม (Vroom) ได้ศึกษาทัศนคติของบุคคลกับบทบาทของคนภายในองค์การและความพอใจในการทำงานโดยมีตัวแปรที่เกี่ยวข้อง 4 ประการ ดังนี้คือ

1. จำนวนของผลที่ได้รับ เช่น ค่าตอบแทน สถานภาพ การยอมรับ และอิทธิพลที่บุคคลจะได้รับตามขั้นตอนจากบทบาทในองค์การของเขา
2. ความมั่นคงของความต้องการของบุคคล ที่จะได้รับผลตอบแทนในแต่ละขั้นดังกล่าว
3. จำนวนของผลที่ได้รับ ที่บุคคลหวังว่าเขาจะได้รับเมื่อเปรียบเทียบกับคนอื่น ๆ
4. จำนวนของผลที่ได้รับซึ่งบุคคลหวังจะได้รับเมื่อถึงเวลาอันเหมาะสมโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นคนที่เขายกย่องนับถือ

โดยสรุปแล้วทฤษฎีการคาดหวังก็คือ แรงจูงใจที่เกิดจากบุคคลที่มีความต้องการหลายอย่างและเชื่อว่าถ้าดำเนินการวิธีนี้จะได้รับผลตอบแทนเช่นนั้น เมื่อเชื่อแล้วตัดสินใจกระทำ ส่วนผลที่ได้รับนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่งซึ่งอาจจะทำให้เกิดความพอใจหรือไม่พอใจได้ แต่ก็มีแรงจูงใจให้ทำตามความเชื่อว่าจะเป็นอย่างที่คาดหวังไว้ ดังนั้นจึงต้องใช้ทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ ทฤษฎีแรงจูงใจประกอบกัน เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความคาดหวัง

ความหมายของความพึงพอใจ

ความต้องการของมนุษย์ หมายความว่า สิ่งที่บุคคลจำเป็นต้องมีและสิ่งทีบุคคลต้องการ จะมี เสถียร เหลืองอร่าม (2525, หน้า 18) และ วิวัฒน์ชัย กุลมาตย์ (2526, หน้า 147) ให้ความหมายว่าความต้องการ หมายถึง สภาพที่ขาดแคลนที่เกิดขึ้นเมื่อใดก็ตามที่บุคคลขาดความสมดุลทางสรีระหรือทางจิตใจ สำหรับ กฤษณา ศักดิ์ศรี (2534, หน้า 165) ให้ความหมายของความต้องการ หมายความว่า ความขาดสมดุลของคนจึงเกิดการจูงใจให้ปรับภาวะสู่ดุลยภาพ นอกจากนี้ สก็อต (Scott, n.d. อ้างถึงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, ม.ป.ป., หน้า 111) กล่าวถึง ความต้องการของบุคคลว่า เกิดจากการขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งของบุคคลเป็นการขาดสมดุลทั้งทางร่างกายและสิ่งแวดล้อมภายนอกทำให้เกิดแรงขับขึ้นมาคนทุกคนต้องการในหลายสิ่งและมีความต้องการหลายระดับ

ความหมายของความพึงพอใจ มอร์ส (Morse, 1955, p. 27) ให้ความหมายความพึงพอใจในการทำงานว่า หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่สามารถลดความเครียดของการทำงานให้น้อยลง ถ้าความเครียดมากจะทำให้เกิดความไม่พึงพอใจในการทำงาน และความเครียดนี้มีผลมาจากความต้องการของมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีความต้องการจะเกิดปฏิกิริยาเรียกร้อง ถ้าเมื่อใดความต้องการได้รับการตอบสนอง ความเครียดจะลดน้อยลงหรือหมดไปทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน ส่วน เซคคอลล และแบ็คแมน (Secord & Backman, 1964, p. 391) กล่าวถึงความพึงพอใจในการทำงานว่าเกิดจากความต้องการของบุคคลในองค์การ บางคนพอใจเนื่องจากผลงานสำเร็จ บางคนพอใจเพราะลักษณะการปฏิบัติงาน บางคนพอใจเพราะเพื่อนร่วมงาน สำหรับ แอปเปิ้ลไวท์ (Applewhite, 1965, p. 8) ให้ความหมายของความพึงพอใจในการทำงานว่า หมายถึง ความสุขความสบายที่ได้รับจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพในที่ทำงาน ความสุขที่ได้รับจากการทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมกัน การมีทัศนคติที่ดีต่องานและความพอใจเกี่ยวกับรายได้ที่ได้รับ และ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (ม.ป.ป., หน้า 143) ให้ความหมายความพึงพอใจในการทำงานไว้ว่า เป็นความรู้สึกรวมของบุคคลที่มีต่อการทำงานทางบวก เป็นความสุขของบุคคลที่เกิดจากการปฏิบัติงานและได้รับผลตอบแทนคือผลที่เป็นความพึงพอใจที่ทำให้บุคคลรู้สึกกระตือรือร้นมีความมุ่งมั่นที่จะทำงาน

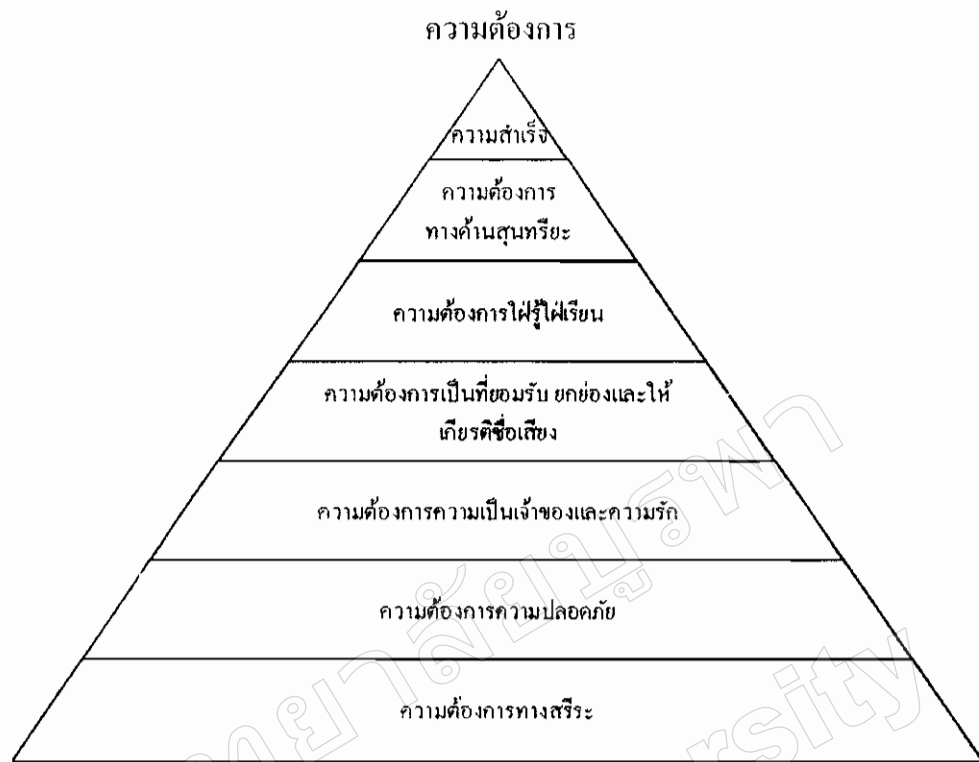
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความต้องการ

ได้มีผู้ที่พยายามศึกษา คิดค้นทฤษฎีเพื่อใช้อธิบายว่าทำไมคนจึงทำงานและสิ่งที่ทำให้ความตั้งใจ (Inclinations) ของคนมีเพิ่มขึ้น เพื่อให้คนเราทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพต่อองค์กร ทฤษฎีเหล่านี้มีกรวมไว้ในเรื่องของทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ สรุปออกได้ดังนี้

ทฤษฎีเนื้อหาหรือทฤษฎีความต้องการ (Need Theories) อำนาจ ชีระวนิช (2547, หน้า 403 - 415) เน้นอธิบายถึงแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการของบุคคลว่าความต้องการของบุคคลมีทั้งทางด้านสรีระ (Physiological Needs) และจิตใจ (Psychological Needs) เป็นไปอย่างไม่มีสิ้นสุดได้ใช้ความต้องการของบุคคลอธิบายถึงพฤติกรรมและทัศนคติของคนที่มีต่องาน การที่บุคคลมีความต้องการในด้านต่าง ๆ และความต้องการมีผลต่อพฤติกรรมจะมีความแตกต่างกันในด้านประเภทของความต้องการแต่ทุกทฤษฎีมีความเห็นตรงกันว่าความต้องการเป็นสาเหตุให้เกิดแรงขับเคลื่อนที่ชักนำทัศนคติและพฤติกรรมของคนมีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์หลายแนวคิดทฤษฎี อาทิดังต่อไปนี้

ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow' Shierachy of Needs)

มาสโลว์ (Maslow, 1970 อ้างถึงใน คำรณ วัฒนา, 2547, หน้า 1 - 2) เป็นนักจิตวิทยากลุ่มมนุษยนิยมทฤษฎีของเขาได้ชื่อว่าทฤษฎีลำดับความต้องการ (โดยอธิบายว่ามนุษย์มีความต้องการเป็นลำดับขั้น) ซึ่งพบว่าบุคคลมักค้นพบสนองความต้องการขั้นต่ำสุดก่อน เมื่อได้รับการตอบสนองจึงแสวงหาความต้องการขั้นสูงขึ้นไปตามลำดับในยุคแรก ๆ ที่มาสโลว์ทำการศึกษาเขาแบ่งความต้องการของมนุษย์เป็น 5 ลำดับ ลำดับ 1 - 4 เป็นความต้องการระดับต้น ลำดับที่ 5 เป็นความต้องการระดับสูง ในยุคต่อมามาสโลว์ ได้ทำการศึกษาเพิ่มเติมและแบ่งความต้องการลำดับที่ 5 ให้ละเอียดออกไปอีกเป็น 3 ลำดับ รวมใหม่ทั้งหมดเป็น 7 ลำดับขั้นของความต้องการดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 พีระมิดแสดงลำดับชั้นความต้องการ ตามแนวคิดของมาสโลว์ 7 ลำดับชั้น

จากภาพ อธิบายลำดับชั้นความต้องการตามแนวคิดของมาสโลว์ ได้ดังนี้

ลำดับ 1 - 4 เป็นความต้องการระดับต้น หรือระดับขาดแคลน ลำดับที่ 5 - 7 เป็นความต้องการระดับสูงหรือระดับสร้างความสมบูรณ์แบบให้ชีวิต

ลำดับชั้นที่ 1 ความต้องการทางสรีระ (Physical Needs) คือความต้องการตอบสนองความหิวกระหาย ความเหนื่อย ความง่วง ความต้องการทางเพศ ความต้องการขับถ่าย ความต้องการมีกิจกรรมทางร่างกาย และความต้องการสนองความสุขของประสาทสัมผัส

ลำดับชั้นที่ 2 ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) คือความต้องการคุ้มครองปกป้องรักษา ความอบอุ่นใจ ความปราศจากอันตราย และต้องการหลีกเลี่ยงความวิตกกังวล

ลำดับชั้นที่ 3 ความต้องการความเป็นเจ้าของ และความรัก (Belongingness and Love Needs) คือความอยากมีเพื่อน มีพวกพ้อง มีกลุ่ม มีครอบครัว และมีความรัก ชั้นนี้จัดเป็นความต้องการทางสังคม

ลำดับชั้นที่ 4 ความต้องการเป็นที่ยอมรับ ยกย่อง และเกียรติยศชื่อเสียง (Esteem Needs) คือความอยากมีชื่อเสียง มีหน้ามีตา มีคนยกย่องเลื่อมใส มีความเด่นดังและต้องการความรู้สึกที่ดีของคนอื่นต่อตน

ลำดับขั้นที่ 5 ความต้องการใฝ่รู้ใฝ่เรียน (Need to Know and Understand) คือความอยากรู้ อยากรู้อยากเข้าใจ อยากรู้ความสามารถ อยากรู้ประสบการณ์

ลำดับขั้นที่ 6 ความต้องการทางสุนทรียะ (Aesthetic Needs) ได้แก่ความต้องการด้าน ความดี ความงาม คุณธรรม และความละเอียดอ่อนทางจิตใจ

ลำดับขั้นที่ 7 ความต้องการความสำเร็จ หรือความสมบูรณ์แบบในชีวิต (Self Actualization Needs) ขั้นนี้ถือว่าเป็นความต้องการสูงสุดแห่งความเป็นมนุษย์ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ต้อง ปลูกพื้นฐานให้บุคคลได้ตอบสนองความต้องการของตนเองในลำดับขั้นที่ 1 เป็นลำดับมาจนถึง ระดับสูง หรือสร้างความรู้สึกลึก “พอ” ในความเป็นเขาเสียก่อน ซึ่งบุคคลประเภทนี้มักได้รับ ประสบการณ์สูงสุด คือได้รับประสบการณ์เข้มข้นบางประการด้วยตนเองจนตระหนักในสภาพ ความเป็นจริงแห่งชีวิตซึ่งบางคนกล่าวว่าเข้าถึงปรัชญาชีวิต หรือสัจธรรมแห่งชีวิต

ความต้องการทั้ง 7 ลำดับขั้นตอนตามแนวคิดของมาสโลว์นั้น บุคคลจะกระทำการเพื่อ สนองความต้องการลำดับแรกก่อน แล้วจึงค้นร้นเพื่อสนองความต้องการถัดมาเป็นลำดับ ตัวอย่าง พฤติกรรมของพนักงานในองค์กร เช่น ตราบไคที่ค่าแรงยังไม่พอกิน (ความต้องการขั้นที่ 1) หรือ ตนต้องเผชิญสถานการณ์เสี่ยงภัยในหน้าที่ (ความต้องการขั้นที่ 2) ในภาวะดังกล่าวนี้ พนักงาน อาจยังไม่คำนึงถึงความรัก การยอมรับ การยกย่องและเกียรติยศชื่อเสียง (ความต้องการขั้นที่ 4) หรือจะยังไม่ค้นร้นเพื่อใฝ่หาความรู้ ความดี ความงาม หรือความสมบูรณ์แบบส่วนตัว (ความต้องการขั้นที่ 5, 6 และ 7) จึงเห็นได้ว่าคนบางคนกระทำในสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับ เพื่อให้ ความต้องการทางกายได้รับตอบสนอง เช่น เพื่อให้ท้องหายหิว เพื่อสนองความต้องการทางเพศ หรือเพื่อสะสมเงินทองเอาไว้ให้อุ่นใจว่าต่อไปภายหน้าจะได้มีกินมีใช้

ทฤษฎี อาร์ จี ของแอลเดอร์เฟอร์

ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1960 ถึงต้นทศวรรษที่ 1970 แอลเดอร์เฟอร์ (Alderfer, n.d. อ้างถึงใน อานาจ ชีระวนิช, 2547, หน้า 410 - 411) ทำการศึกษาถึงความต้องการของบุคคลและ โดยยึดทฤษฎีของมาสโลว์เป็นพื้นฐาน โดยจัดประเภทความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ความอยู่รอด (Existence: E) ถือเป็นความต้องการเกี่ยวกับความเป็นอยู่ทางกายภาพ ของมนุษย์ ดังนั้นความอยู่รอดจึงเป็นความต้องการในระดับพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ และเป็นความต้องการที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมมากที่สุด ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับลำดับขั้น ความต้องการของมาสโลว์จะอยู่ในความต้องการทางร่างกายและบางส่วนของความต้องการ ความปลอดภัย

2. ความสัมพันธ์ (Relatedness Needs) เป็นความต้องการที่มีลักษณะความเป็นรูปธรรมลดน้อยลง ซึ่งเมื่อเทียบกับของมาสโลว์จะอยู่ในส่วนของความต้องการความปลอดภัย ความต้องการทางสังคมและความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง โดยความต้องการเหล่านี้เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น

3. ความเติบโตและก้าวหน้า (Growth Needs) เน้นถึงความต้องการให้ด้านการเติบโตและการพัฒนาความสามารถของบุคคล ซึ่งความต้องการนี้ถือเป็นระดับความต้องการสูงสุด และมีลักษณะเป็นรูปธรรมน้อยที่สุด เมื่อเทียบกับของมาสโลว์จะอยู่ในส่วนของความต้องการเกียรติยศชื่อเสียงและความสมหวังในชีวิต

ความต้องการตามทฤษฎีนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐาน 3 ประการคือ

1. ความต้องการที่ได้รับการตอบสนอง (Need Satisfaction) หากความต้องการระดับใดได้รับการตอบสนองน้อย ความต้องการประเภทนั้นจะมีอยู่สูง
2. ขนาดของความต้องการ (Desire Strength) หากความต้องการประเภทที่อยู่ต่ำกว่าได้รับการตอบสนองมากพอแล้ว ก็จะยิ่งทำให้ความต้องการประเภทที่อยู่สูงกว่ามีมากยิ่งขึ้น
3. ความต้องการที่ไม่ได้รับการตอบสนอง (Need Frustration) ถ้าหากความต้องการประเภทที่อยู่สูงมีอุปสรรคขัดได้รับการตอบสนองน้อย ก็จะทำให้ความต้องการประเภทที่อยู่ต่ำลงไปมีความสำคัญมากขึ้น

ตารางที่ 2 ทฤษฎีอี.อาร์.จี.ของแอลเดอร์เฟอร์

ความต้องการ		อธิบาย	การประยุกต์ใช้ ในการจัดการ
ความต้องการ ในระดับสูงที่สุด		ความต้องการพัฒนาตนเอง และความสร้างสรรค์ และการสร้างผลงาน	การสนับสนุนให้บุคลากร ปรับปรุงทักษะและ ความสามารถอย่างต่อเนื่อง และการประสบความสำเร็จ ในงานอย่างมีความหมาย
		ความต้องการที่จะมี ความสัมพันธ์ที่ดี ร่วมคิดและร่วมรู้สึก และมีการติดต่อสื่อสาร แบบสองทาง	การสนับสนุนในการสร้าง ความสัมพันธ์ที่ดีและจัดหา ข้อมูลป้อนกลับที่ชัดเจน
ความต้องการ ในระดับต่ำที่สุด	ความอยู่รอด	ความต้องการ ขั้นพื้นฐานในการดำรงชีพ และสภาพแวดล้อมที่มั่นคง และปลอดภัย	การสนับสนุนให้มี ผลตอบแทนอย่างเพียงพอ เพื่อสนองความจำเป็น ขั้นพื้นฐานในการดำรงชีพ และสภาพการทำงาน ที่ปลอดภัย
เมื่อความต้องการในระดับต่ำกว่าได้รับความพอใจ บุคคลจะถูกจูงใจให้พอใจในความต้องการในระดับที่สูงขึ้นไป แต่เมื่อบุคคลไม่สามารถได้รับความพอใจจากความต้องการในระดับที่สูงกว่า บุคคลจะกลับมามีแรงจูงใจที่จะได้รับความพอใจจากความต้องการที่ต่ำกว่า			

ทฤษฎีความต้องการของเมอร์เรย์ (Murray's Manifest Needs Theory) เมอร์เรย์ (Murray, n.d. อ้างถึงใน กฤษณา สักดิ์ศรี, 2534, หน้า 212 - 214) มีความคิดเห็นว่าความต้องการเป็นสิ่งที่บุคคลได้สร้างขึ้นก่อให้เกิดความรู้สึกขาดซึ่ง ความต้องการบางครั้งเกิดจากแรงกระตุ้นภายในของบุคคล และบางครั้งเกิดความต้องการเนื่องจากสภาพสังคม ทฤษฎีนี้สรุปความต้องการของมนุษย์เป็น 20 ประเภทคือ

1. ความต้องการที่จะเอาชนะด้วยการแสดงออกทางความก้าวร้าว (Need for Aggression)
2. ความต้องการที่จะเอาชนะฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ (Need for Counteraction)

3. ความต้องการที่จะยอมแพ้ (Need for Abasement)
4. ความต้องการในการที่จะป้องกันตนเอง (Need for Defenceance)
5. ความต้องการเป็นอิสระ (Need for Autonomy)
6. ความต้องการความสำเร็จ (Need for Achievement)
7. ความต้องการสร้างมิตรภาพกับบุคคลอื่น (Need for Affiliation)
8. ความต้องการความสนุกสนาน (Need for Play)
9. ความต้องการแยกตนเองออกจากผู้อื่น (Need for Rejection)
10. ความต้องการความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น (Need for Succerence)
11. ความต้องการที่จะให้ความช่วยเหลือต่อบุคคลอื่น (Need for Nurturance)
12. ความต้องการที่จะสร้างความประทับใจให้กับผู้อื่น (Need for Exhibition)
13. ความต้องการมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น (Need for Dominance)
14. ความต้องการที่จะยอมรับนับถือผู้อาวุโสกว่า (Need for Deference)
15. ความต้องการหลีกเลี่ยงความรู้สึกสับสน (Need for Avoidance of Inferiority)
16. ความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงจากอันตราย (Need for Avoidance Harm)
17. ความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงจากการถูกตำหนิหรือถูกลงโทษ (Need for Avoidance of Blame)
18. ความต้องการความเป็นระเบียบเรียบร้อย (Need for Orderliness)
19. ความต้องการที่จะรักษาชื่อเสียง (Need for Inviolacy)
20. ความต้องการให้ตนเองมีความแตกต่างจากบุคคลอื่น (Need for Contrariness)

ทฤษฎีความต้องการจากการเรียนรู้ของแมคเคลแลนด์

ทฤษฎีเนื้อหาทางทฤษฎีสังคมพัฒนาขึ้นโดย แมคเคลแลนด์ (McClelland, n.d. อ้างถึงใน อานาจ ชีระวนิช, 2547, หน้า 413 - 414) ได้แก่ ทฤษฎีความต้องการจากการเรียนรู้ (Acquired Needs Theory) ได้อธิบายถึงความต้องการประเภทนี้เกิดจากการเรียนรู้จากการดำเนินชีวิตของมนุษย์ มนุษย์ไม่มีความต้องการเหล่านี้โดยกำเนิด แต่เกิดขึ้นจากประสบการณ์การดำเนินชีวิต แมคเคลแลนด์ พบว่ามีความต้องการ 3 ประเภทที่เกิดจากการเรียนรู้ของมนุษย์ ได้แก่

1. ความต้องการความสำเร็จ (Need for Achievement) บุคคลต้องการบรรลุผลในบางสิ่งที่มีความท้าทายและยากต่อความสำเร็จ เช่น การทำงานสำเร็จตามเป้าหมายที่ท้าทาย งานที่ภาระงานมีความซับซ้อนและมีความสำคัญต่อองค์กร เป็นต้น

2. ความต้องการความสัมพันธ์ (Need for Affiliation) ถือเป็นความต้องการที่จะมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นอย่างใกล้ชิด การหลีกเลี่ยงความขัดแย้งและการคบหากับบุคคลอื่นอย่างเพื่อนสนิท

3. ความต้องการอำนาจ (Need for Power) บุคคลต้องการมีอิทธิพลหรือควบคุมบุคคลอื่น รับผิดชอบต่อบุคคลอื่นและมีอำนาจหน้าที่เหนือบุคคลอื่น

จากทฤษฎีของแมคเคลแลนด์ ศึกษาเห็นว่า ช่วงชีวิตเริ่มต้นทำให้บุคคลได้เรียนรู้และมีผลต่อความต้องการถ้าได้ให้กระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อตนเองได้รับการเสริมแรงเพื่อให้เกิดความสำเร็จ เป็นบุคคลที่มีความต้องการความสำเร็จสูงจะมีโอกาสประสบความสำเร็จมากกว่าบุคคลที่มีความต้องการต่ำ

แนวคิดด้านผู้สูงอายุ

ความหมายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

ชนานุช อภิภัทรธำรง (2540, หน้า 9) ให้ความหมายของผู้สูงอายุว่า ผู้สูงอายุหมายถึง ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีชีวิตอยู่ช่วงสุดท้ายของชีวิต เป็นวัยแห่งความเสื่อมถอยทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ หน้าที่การงานและบทบาททางสังคมลดลง เป็นผู้สมควรได้รับการช่วยเหลือดูแลอุปการะ เพื่อให้มีความสุข

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ (2546) ให้ความหมาย “ผู้สูงอายุ” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุ เกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย

อัญชลีย์ ชูตระกูล (2544, หน้า 12) ให้ความหมายของผู้สูงอายุ ว่าผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีการเปลี่ยนแปลงถดถอยทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม รวมทั้งบทบาททางสังคมลดถอยลง บั้นปลายชีวิตจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือดูแลเพื่อให้มีความสุขตามอัตภาพ องค์การอนามัยโลกได้ยึดเอาความชดเชยของชีวิตตามปีปฏิทินเป็นเกณฑ์ โดยที่ประชุมขององค์การอนามัยโลกที่เมือง Kiev ประเทศรัสเซีย ปี 1963 ได้กำหนดวัยผู้สูงอายุคือ ผู้ที่มีอายุ 60 - 74 ปี และวัยชราคือ ผู้มีอายุ 75 ปีขึ้นไป

อรรถสิทธิ์ สิริสุนทร (ม.ป.ป. อ้างถึงใน มลฤดี ศรีสุข, 2544, หน้า 7) กล่าวว่า ผู้สูงอายุ ต้องมีลักษณะเป็นผู้มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีความเสื่อมถอยตามสภาพ มีกำลังลดลง เชื่องช้า เป็นผู้สมควรให้การอุปการะ เป็นผู้ที่มีโรคควรได้รับการช่วยเหลือ

สรุปได้ว่าผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลซึ่งอายุเกิน 60 ปีขึ้นไป มีการเปลี่ยนแปลงถดถอยทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และบทบาททางสังคมลดลง สมควรได้รับการช่วยเหลือดูแลเพื่อให้มีความสุขในบั้นปลายของชีวิต

การเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุ

ในช่วงชีวิตของมนุษย์แต่ละช่วงแต่ละวัยจะมีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ (อัญชลีย์ ชูตระกูล, 2544, หน้า 12) เช่น ด้านสภาพร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม อย่างค่อยเป็นค่อยไป และสำหรับผู้ที่อยู่ในช่วงวัยสูงอายุนั้น การเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวจะส่งผลกระทบและมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลเหล่านี้เป็นอย่างมาก รวมทั้งยังอาจก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวตามมาอีกด้วย ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย

การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย เป็นการเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติ เมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้น ความเจริญด้านร่างกายก็จะลดลง การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมยากขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะมีทุกระบบ เฟด (Fred, n.d. อ้างถึงใน อัญชลีย์ ชูตระกูล, 2544, หน้า 12 - 15) ดังนี้

1. ผิวหน้า เมื่อมีอายุมากขึ้น ผิวหน้าและเนื้อเยื่อจะขาดความเต่งตึง ไม่ยืดหยุ่น เหี่ยวย่น หรือผุดกกระ
2. ตา เลนส์ตาจะเสื่อม มีผลต่อความสามารถในการปรับระยะภาพ สายตายาวขึ้น
3. หู ความสามารถในการได้ยินน้อยลง
4. กล้ามเนื้อ จะถูกแทนที่ด้วยไขมัน เกิดความห่อหุ้ม
5. กระดูก จะเปราะและหักง่ายทำให้เกิดหลังโค้งงุ้ม
6. ฟัน จะเสื่อมสภาพ ต้องอาศัยฟันปลอม มีผลต่อการบดเคี้ยวอาหาร
7. การดูดซึมอาหาร กระเพาะอาหารจะหลั่งเอนไซม์ทริพซินและเปปซินในปริมาณที่ลดลงกว่าร้อยละ 20.00 ทำให้การย่อยอาหารไม่สมบูรณ์และดูดซึมได้น้อย ความอยากอาหารน้อยลง
8. การเผาผลาญอาหาร อัตราการเผาผลาญอาหารลดต่ำลง
9. การไหลเวียนของโลหิตไม่ดี เนื่องจากหลอดเลือดแข็งตัวขาดความยืดหยุ่น เป็นสาเหตุสำคัญของการเกิดโรคในผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุมักมีอาการหน้ามืด เป็นลม
10. การขับถ่าย จะปัสสาวะบ่อย เพราะความจุของกระเพาะปัสสาวะลดลงร้อยละ 50.00 ของหนุ่มสาว บางรายอาจถ่ายปัสสาวะขัด โดยเฉพาะผู้ชายที่ต่อมลูกหมากโต และจะมีอาการท้องผูกจากระบบการย่อยอาหารไม่ปกติ และกิจกรรมต่าง ๆ ของร่างกายลดลง
11. ระบบต่อมไร้ท่อ มีการทำงานลดลง อาจเกิดจากภาวะเบาหวานหรือต่อมไทรอยด์เป็นพิษ

12. ภาวะประสาทส่วนกลางจะเสื่อมลง อาจเกิดความสับสนหรืออาจนำไปสู่ภาวะโรคจิตในวัยสูงอายุ

การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ

การเปลี่ยนแปลงสภาพร่างกาย และสังคมมีผลโดยตรงต่อสภาพจิตใจของผู้สูงอายุ การมองรูปลักษณ์ของตนเองและมโนทัศน์ต่อตนเองจะเปลี่ยนไป ผู้สูงอายุจะปรับสภาวะทางจิตใจ อารมณ์ไปตามการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและสิ่งแวดล้อมโดยอัตโนมัติเป็นการเรียนรู้ ประสบการณ์ทางจิตใจอย่างต่อเนื่อง ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางจิตที่พบ คือ

1. การรับรู้ ผู้สูงอายุมักจะยึดมั่นกับความคิดและเหตุผลของตนเองการรับรู้ต่อสิ่งใหม่ เป็นไปได้ยาก จึงมักขัดแย้งกับผู้อ่อนวัยกว่า
2. การแสดงออกทางอารมณ์ การเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ของผู้สูงอายุเป็นกลไก เกี่ยวเนื่องกับการสนองความต้องการของจิตใจต่อการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคม ผู้สูงอายุมักจะท้อแท้ น้อยใจ รู้สึกว่าสังคมไม่ได้ให้ความสำคัญกับตน อารมณ์ไม่มั่นคง การกระทบกระเทือนจิตใจเพียงเล็กน้อยจะทำให้ผู้สูงอายุเสียใจ หงุดหงิดหรือโกรธง่าย
3. การสร้างวิถีดำเนินชีวิตของตนเอง การยอมรับต่อภาวะสูงอายุจะทำให้ผู้สูงอายุพัฒนาวิถีดำเนินชีวิตแตกต่างกันไป ตามเหตุผลและความพอใจของแต่ละคน บางคนมุ่งสร้างความคิด บางคนมุ่งความสงบในชีวิต เข้าวัดถือศีล บางคนชอบเลี้ยงหลาน บางคนชอบอยู่คนเดียว
4. ความสนใจสิ่งแวดล้อมลดน้อยลง ชอบชีวิตเรียบง่าย ความมั่งหวังหรือความใฝ่ฝันในชีวิตลดลงหรือไม่มีเลย

การเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม

ในวัยสูงอายุจะมีการปรับตัวให้เข้ากับเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น พฤติกรรมของผู้สูงอายุแต่ละคนจะแตกต่างกันไป เช่น ผู้สูงอายุที่ปรับตัวได้ดี ก็จะมีพฤติกรรมที่เหมาะสมอยู่อย่างสงบ มีกิจกรรมในสังคมพอประมาณ ผู้สูงอายุบางท่านอาจมีพฤติกรรมถดถอย สิ้นหวังท้อแท้ต่อชีวิต เรียกร้องความสนใจ ในบางรายอาจมีการเจ็บป่วยทางจิตและบางรายที่ท้อแท้มาก อาจถึงทำอัตตะวินิบาตกรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสมรรถภาพ

การเปลี่ยนแปลงทางสมรรถภาพ คือ การเปลี่ยนแปลงความสามารถในการปฏิบัติงาน ความเสื่อมถอยทางสมรรถภาพในผู้สูงอายุ เกิดได้จากหลายสาเหตุ เช่น ความจำกัดทางร่างกาย ขาดสิ่งจูงใจ เป็นต้น

สมรรถภาพของผู้สูงอายุ มีดังนี้

1. สมรรถภาพทางร่างกาย ผู้สูงอายุจะมีการแสดงออกทางพฤติกรรมช้าลง เพราะทักษะทางกล้ามเนื้อและพลังงานลดลง การประสานงานระหว่างกล้ามเนื้อและประสาทขาดประสิทธิภาพ
2. สมรรถภาพในการเรียนรู้ ผู้สูงอายุยังคงสามารถเรียนรู้ได้ แต่อัตราการเรียนรู้จะลดลง ซึ่งไม่ได้หมายความว่าผู้สูงอายุจะขาดสมรรถภาพในการเรียนรู้ อีกประการที่เป็นปัญหาต่อการเรียนรู้ คือความจำเฉพาะหน้าลดลง ผู้สูงอายุจะลืมง่าย

3. ความสามารถทางเชาว์ปัญญา เชาว์ปัญญาเป็นความสามารถของบุคคลที่จะมีต่อสิ่งแวดล้อม การแสดงออกทางเชาว์ปัญญาจะสัมพันธ์กับการเรียนรู้ ความจำ การแก้ปัญหา เหตุผล การคิด ความสามารถในการใช้ภาษา และท่าทาง เมื่อมีอายุมากขึ้นความสามารถทางเชาว์ปัญญาจะลดลง เนื่องจากความเสื่อมทางสังคม ความจำและสุขภาพ

4. สมรรถภาพทางเพศ จำแนกได้ 2 ประการ

ประการแรก คือ ความสามารถในการสืบพันธุ์ ซึ่งผู้หญิงจะหมดไปเมื่อประจำเดือนหมด ส่วนผู้ชายมีความสามารถในการสืบพันธุ์ได้ตลอดอายุขัย

ประการที่สอง สมรรถภาพทางเพศในแง่เพศสัมพันธ์ทั้งหญิงและชายจะจำกัดลง เนื่องจากความรู้ต่อการมีเพศสัมพันธ์ เช่น กลัวทำให้ไม่มั่นใจและขาดความสุข วัฒนธรรมและค่านิยมที่ผู้สูงอายุไม่ควรมีเพศสัมพันธ์ ความเสื่อมของสุขภาพ ดังนั้น อาจสรุปได้ว่าสมรรถภาพทางเพศของผู้สูงอายุลดลง

5. ความสามารถในการแก้ปัญหา ผู้สูงอายุจะมีความสามารถในการแก้ปัญหา โดยใช้ประสบการณ์เดิม แต่การแก้ปัญหาที่ซับซ้อนซึ่งต้องใช้ความรู้เก่าและความรู้ใหม่ รวมทั้งประสบการณ์ประกอบกันจะเป็นการยากต่อผู้สูงอายุ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

เป็นการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของความสัมพันธ์ทางสังคม โดยภาระหน้าที่และบทบาททางสังคมของผู้สูงอายุจะลดลงจากข้อจำกัดทางร่างกาย ทำให้ขาดความคล่องตัวในการคิด การกระทำและการสื่อสาร สมาชิกทางสังคมมีขอบเขตจำกัด ความห่างเหินจากสังคมมากขึ้น ตามลำดับ การยอมรับของสังคมต่อความมีอายุมากขึ้นไปในทางลบ เพราะสังคมมักประเมินความสามารถในแง่การปฏิบัติ ถึงแม้ว่าจะมีผู้สูงอายุบางคนได้แสดงให้เห็นว่าความมีอายุไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการทำงานในหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพเหมือนคนหนุ่มสาว

ถ้าพิจารณาว่าการปฏิสัมพันธ์กับสังคม ผู้สูงอายุจะมีการปฏิสัมพันธ์กับสังคมในลักษณะที่ออกจากสังคม ซึ่งมี 2 กรณี คือ 1) เป็นข้อกำหนดของสังคมให้ต้องออกจากบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบด้วยการปลดเกษียณ 2) ออกจากสังคมด้วยการยอมรับต่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลง

ตามวัยโดยการละจากบทบาทการเป็นผู้นำครอบครัวมาเป็นสมาชิก เป็นที่ปรึกษาของครอบครัว เป็นผู้อยู่อาศัย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงบทบาทดังกล่าวนี้ เป็นความพอใจและยอมรับสภาพตามวัยของผู้สูงอายุจะสร้างสังคมใหม่แต่เป็นสังคมย่อยซึ่งไม่มีอิทธิพลกับสังคมใหญ่มากนัก

เมื่อพิจารณา ถ้าสังคมไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะในสังคมเขตเมือง เช่น กรุงเทพมหานคร จะพบว่าการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจนเกิดความขัดแย้งในความคิด คีลธรรม จรรยาและคุณค่าต่าง ๆ ในสังคม แต่เดิมสังคมมีความสนใจของผู้สูงอายุ แต่จากความบีบคั้นทางสังคมที่ทุกคนจะต้องดิ้นรนหาเลี้ยงชีพ ทำให้ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งเกิดความว้าเหว่และห่างเหินกับลูกหลาน ความสัมพันธ์ในครอบครัวซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในสังคมขนาดเล็กที่สุด ลดน้อยลง ประกอบกับความพึงพอใจในการสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นมีน้อยลง ทำให้ผู้สูงอายุค่อนข้างมีปัญหา ด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น

ปัญหาของผู้สูงอายุ

ได้มีผู้กล่าวถึงปัญหาที่ผู้สูงอายุมักประสบมากจำนวนหลายท่าน (จารุรัตน์ โพธาราม, 2542, หน้า 20 - 21: สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย, 2544, หน้า 23 - 24) ปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ ได้แก่

1. ปัญหาสุขภาพอนามัย เนื่องจากความเสื่อมโทรมของระบบต่าง ๆ ของร่างกายทำให้สุขภาพไม่แข็งแรง เจ็บป่วย เป็นโรคต่าง ๆ ได้ง่าย
2. ปัญหาสุขภาพจิตและอารมณ์ ซึ่งมีผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย เช่น ความวิตกกังวลต่อความเจ็บป่วย และความหุดหงิด ความหวาดระแวง อาการเศร้าซึม ท้อแท้ หลงผิด ประสาทหลอนจากความผิดปกติของระบบประสาทต่าง ๆ นอกจากนี้อาจมีผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น การสูญเสียบุคคลที่ใกล้ชิด สูญเสียสมรรถภาพทางสังคม และหน้าที่การงาน เป็นต้น
3. ปัญหาทางด้านครอบครัว จากการที่ครอบครัวเคยมีสมาชิกหลายคนอยู่กันอย่างมีชีวิตร่วมกัน อาจจะต้องแยกย้ายกันออกไป เหลือผู้สูงอายุกับคู่สมรส หรืออยู่กับบุตรคนใดคนหนึ่ง และเมื่อบุตรหลานต้องออกไปทำงาน ไปเรียนหนังสือ ทำให้ผู้สูงอายุต้องอยู่บ้านตามลำพัง หรือบางคนไม่สามารถอยู่กับบุตรหลานได้
4. ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย ผู้ที่เคียดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัยไม่มีที่อยู่ หรืออยู่กับครอบครัวไม่ได้ จึงต้องเข้าไปอยู่ในสถานสงเคราะห์คนชรา
5. ปัญหาทางด้านสังคม ผู้สูงอายุมักขาดเพื่อน เนื่องจากสภาพร่างกายที่ไม่อาจไปมาหาสู่กับเพื่อนรุ่นเดียวกันได้ หรือเพื่อนฝูงตายไป และอาจขาดสัมพันธ์ภาพที่ดีกับบุคคลในครอบครัวที่รุ่นเยาว์กว่า เนื่องจากทัศนคติต่างกัน รสนิยมต่างกัน จึงทำให้เกิดความขัดแย้งกับบุคคลรุ่นเยาว์ได้ง่าย

6. ปัญหาการปรับตัว เนื่องจากไม่ได้เตรียมตัวเตรียมใจไว้ล่วงหน้าก่อนที่จะถึงขั้นนี้ ซึ่งปัญหาดังกล่าวจะมีมากในระยะก่อนปลดเกษียณอายุ จึงทำให้ตื่นเต้นกระวนกระวายใจมากขึ้นเรื่อย ๆ ยิ่งใกล้เวลาที่ยิ่งกังวลว่า ตนจะดำเนินชีวิตอย่างไร อันมีผลถึงความคิด อารมณ์ ทัศนคติ ทำให้ปรับตัวได้ยาก

7. ปัญหาทางเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้ จำเป็นต้องพึ่งพาบุตรหลานในด้านการเงิน และการกินอยู่ โดยเฉพาะถ้าบุตรหลานมีรายได้น้อย หรือไม่มีบุตรหลานอุปการะก็จะมีปัญหามาก ส่วนผู้สูงอายุที่รายได้เป็นของตนเอง เช่น งานบำนาญ และรายได้อื่น ๆ ก็จะไม่ประสบปัญหานี้มากนัก

8. ปัญหาจากการใช้เวลาว่าง จากที่เคยทำงานนอกบ้าน เช่น ข้าราชการหรือผู้ที่ทำงานบริษัทเอกชน มักจะพบว่าหลังจากเกษียณแล้วมีเวลาว่างมาก เพราะไม่ต้องออกจากบ้านจึงไม่รู้ว่า จะใช้เวลาทำอะไร ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย และรู้สึกว่าเป็นคนที่ไม่มีความหมาย เป็นสาเหตุของความเครียด มีผลต่อสุขภาพกายและจิตใจ

9. ปัญหาความเหงา ขาดความรู้และความเอาใจใส่ คนวัยสูงอายุต้องการความรักและความเอาใจใส่จากบุคคลอื่นมากขึ้น ต้องการมีเพื่อนคู่คิดเพื่อกลั่นแกล้งกัน ซึ่งถ้าหากคู่ชีวิตและบุตรหลานนึกถึงในข้อนี้ ก็จะเป็นการให้กำลังใจและตอบแทนบุญคุณที่ได้อุ้มชูเกื้อหนุนกันมาก เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีความสุขในบั้นปลายของชีวิต

10. ปัญหาทางด้านความรู้ ผู้สูงอายุอาจไม่มีโอกาสได้รับความรู้เพื่อพัฒนาตนเองให้เหมาะสมกับวัย และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และเพื่อให้เข้ากันได้กับเยาวชนรุ่นใหม่

11. ปัญหาค่านิยมที่เปลี่ยนแปลง ปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงจากภาวะทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม ทำให้เยาวชนมีความกตเวทิต่อบิดา มารดา ครูอาจารย์น้อยลง ทำให้ผู้สูงอายุไม่ได้รับการดูแล เนื่องจากจะผลักระเหินให้บุคคลอื่นรับผิดชอบแทน

สรุปได้ว่า ปัญหาของผู้สูงอายุส่วนใหญ่จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวัยสูงอายุ คือ การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาคือ ปัญหาเรื่องสุขภาพอนามัย เกิดจากความเสื่อมโทรมของระบบต่าง ๆ ทำให้สุขภาพไม่แข็งแรง เกิดการเจ็บป่วยและเป็นโรคต่าง ๆ ได้ง่าย ซึ่งมีผลต่อสุขภาพจิตและอารมณ์ของผู้สูงอายุ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น สูญเสียสมรรถภาพทางสังคมและหน้าที่การงาน ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านครอบครัว ปัญหาทางสังคมและปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อผู้สูงอายุ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

วัยสูงอายุ (Old Age) เป็นระยะสุดท้ายของชีวิต และจากสภาพปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงด้วยปัจจัยหลาย ๆ ด้าน นักชราวิทยา จึงแบ่งช่วงสูงอายุเป็น 4 ช่วง โดยใช้เกณฑ์ตามลักษณะจิตสังคมชีววิทยา (ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2545. หน้า 35 - 37) ดังนี้

1. ช่วงไม่ค้อยแก่ (The Young - Old)

ช่วงนี้อายุประมาณ 60 - 69 ปี เป็นช่วงที่คนต้องประสบกับความเปลี่ยนแปลงของชีวิตที่เป็นภาวะวิกฤตหลายด้าน เช่น การเกษียณอายุ การจากไปของมิตรสหาย คู่ครอง รายได้ลดลง การสูญเสียตำแหน่งทางสังคม โดยทั่ว ๆ ไปช่วงนี้บุคคลยังเป็นคนที่แข็งแรง แต่อาจต้องพึ่งพิงผู้อื่นบ้าง อย่างไรก็ตามสำหรับบุคคลที่มีการศึกษาสูง รู้จักปรับตัว ช่วงนี้ยังเป็นช่วงที่เราจะมีสมรรถภาพด้านต่าง ๆ ใกล้เคียงกับคนหนุ่มสาวมาก การปรับตัวในช่วงนี้มีข้อเสนอแนะว่าควรใช้แบบ “Engagement” คือ ยังเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคมทั้งในครอบครัวและนอกครอบครัว

2. ช่วงแก่ปานกลาง (The Middle - Aged Old)

อายุประมาณ 70 - 79 ปี เป็นช่วงที่คนเริ่มเจ็บป่วย เพื่อนและสมาชิกในครอบครัวที่อายุใกล้เคียง ๆ กันอาจเริ่มล้มหายตายจากมากขึ้น เข้าร่วมกิจกรรมของสังคมน้อยลง การปรับตัวในระยะนี้มักเกินไปในรูปแบบ “Disengagement” คือ ไม่ค่อยยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมของครอบครัวและสังคมนัก

3. ช่วงแก่จริง (The Old - Old)

อายุประมาณ 80 - 90 ปี ผู้มีอายุถึงระดับนี้ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เพราะสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับคนอายุถึงขั้นนี้ต้องมีความเป็นส่วนตัวมากขึ้น ไม่วุ่นวาย แต่ก็ต้องอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ยังกระตุ้นความมีสมรรถภาพในแง่ต่าง ๆ ตามวัย (Both Privacy and Stimulating) ผู้สูงอายุระยะนี้ต้องการความช่วยเหลือจากผู้อื่นมากกว่าในวัยที่ผ่านมา เริ่มย้อนนึกถึงอดีตมากขึ้น

4. ช่วงแก่จริง ๆ (The Very Old - Old)

อายุประมาณ 90 - 99 ปี ผู้มีอายุถึงระดับนี้มีจำนวนค่อนข้างน้อย ความรู้ต่าง ๆ ด้านชีววิทยา สังคม และจิตใจของคนวัยนี้ยังไม่มีการศึกษามากนัก แต่อาจกล่าวว่าเป็นระยะที่มักมีปัญหาด้านสุขภาพ ผู้สูงอายุในวัยนี้ควรทำกิจกรรมที่ไม่ต้องมีการแข่งขัน ไม่ต้องมีการบีบบังคับเรื่องเวลาที่ต้องทำให้เสร็จ การทำกิจกรรมอะไร ๆ ที่พอออกพอใจและอยากทำในชีวิต สำหรับผู้สูงอายุกลุ่มนี้ที่ได้พบผ่านวิกฤตต่าง ๆ ของชีวิตมาแล้วด้วยดีมากมาย จะเป็นคาบระยะแห่งความสุขสงบพอใจในตนเอง

ประชากรในกลุ่มผู้สูงอายุทุกช่วงวัยนี้มีตั้งแต่ผู้ยังมีสมรรถภาพ เต็มไปด้วยความรู้ ความคิด ความเชี่ยวชาญ ความมีชีวิตชีวา เรื่อยไปถึงผู้ที่มีปัญหาทางอารมณ์ จิตใจ สุขภาพ สังคม ไปจนถึงผู้แก่หง่อมที่ช่วยตนเองไม่ได้ และหรือผู้ที่เลอะเลือน

ทฤษฎีด้านผู้สูงอายุ

ในปัจจุบันการศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุ มีด้วยกัน 2 ด้าน คือ ด้านร่างกายและจิตใจ ทฤษฎีผู้สูงอายุซึ่งจะนำเสนอจึงมีทฤษฎีทางชีววิทยา ซึ่งกล่าวถึงตัวการการเปลี่ยนแปลงทางชีววิทยา และสรีรวิทยาในวัยสูงอายุ กับทฤษฎีทางด้านจิตใจ ซึ่งอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ อารมณ์ ในวัยสูงอายุ และทฤษฎีทางด้านสังคมวิทยา ทฤษฎีดังกล่าวมีดังต่อไปนี้คือ

ฉันทันท์ ทศตะวร (2542, หน้า 11 - 14) ได้กล่าวถึงทฤษฎีเกี่ยวกับความชราด้านชีววิทยา และทฤษฎีเกี่ยวกับความชราด้านจิตวิทยา ไว้ว่า

1. ทฤษฎีเกี่ยวกับความชราด้านชีววิทยา

1.1 ทฤษฎีทำลายตนเอง (Autoimmunity Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าความชราเกิดจากร่างกายสร้างภูมิคุ้มกันปกติน้อยลงพร้อม ๆ กับการสร้างภูมิคุ้มกันชนิดทำลายตัวเองมากขึ้น การสร้างภูมิคุ้มกันปกติน้อยลงจะทำให้ร่างกายต่อสู้เชื้อโรคและสิ่งแปลกปลอมไม่ได้ดี ทำให้เกิดความเจ็บป่วยง่ายและเมื่อเกิดแล้วก็จะรุนแรงเป็นอันตรายต่อชีวิต การสร้างภูมิคุ้มกันชนิดทำลายตัวเองขึ้นมากเป็นผลร้ายต่อชีวิต โดยมันจะไปทำลายเซลล์ของร่างกายเอง ถ้าเซลล์นั้นเป็นเซลล์ชนิดที่เจริญแล้วไม่มีการแบ่งตัวใหม่ ก็จะเป็นอันตรายอย่างมากต่อสุขภาพ เซลล์ที่มีคุณสมบัติเช่นนี้ได้แก่ เซลล์กล้ามเนื้อหัวใจ กับเซลล์ของระบบสมองและประสาทซึ่งเป็นอวัยวะและระบบที่สำคัญ ผู้ที่เซลล์ของสมองและประสาทถูกทำลายโดยกลไกที่ว่ามันจะทำให้หัวใจวายได้ง่าย และผู้ที่เซลล์ของสมองและประสาทถูกทำลายก็มักจะมีอาการหลงลืมหรือมีอาการอื่น ๆ ตามสภาพของความเสื่อมโทรมนั้น ๆ

1.2 ทฤษฎีความผิดพลาด (Error Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าคนมีอายุมากขึ้น ยีนส์จะค่อย ๆ เสื่อม และเกิดความผิดพลาด จะค่อย ๆ เพิ่มมากขึ้นจนถึงจุดที่ทำให้เซลล์ต่าง ๆ ของร่างกายเสื่อมและหมดอายุลง

1.3 ทฤษฎีเรดิคัลอิสระ (Free Radicals Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าภายในร่างกายของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย กับในสิ่งแวดล้อมนี้ เรดิคัลอิสระเกิดอยู่มาตลอดเวลา เรดิคัลเหล่านี้จะไปทำให้ยีนส์เกิดผิดปกติและทำให้คอลลาเจนและอีลาสติน ซึ่งเป็นโปรตีนองค์ประกอบของเนื้อเยื่อยึดเหนี่ยวมีองค์ชราเกิดขึ้นมาก จนทำให้มันเสียความยืดหยุ่นไป

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับความชราด้านจิตวิทยา เป็นทฤษฎีที่พยายามอธิบายถึงสาเหตุที่ทำให้คนชรามีบุคลิกเปลี่ยนแปลงไป มี 2 แนวคิด

2.1 ทฤษฎีบุคลิกภาพ ทฤษฎีนี้เชื่อว่า “ผู้ชราจะเป็นสุขหรือทุกข์ขึ้นอยู่กับภูมิหลังและการพัฒนาจิตใจของผู้นั้น” ถ้าผู้ชราเติบโตขึ้นมาด้วยความมั่นคงอบอุ่น มีความรักแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย เห็นความสำคัญของคนอื่น รักผู้อื่น และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ก็มักจะเป็นคนชราที่ดี

ค่อนข้างมีความสุข สามารถอยู่กับลูกหลานหรือผู้อื่นได้โดยไม่ค่อยมีความเดือดเนื้อร้อนใจ แต่ถ้าเป็นผู้ชราที่เติบโตมาในลักษณะที่ร่วมมือกับใครไม่ใคร่เป็น ไม่อยากช่วยเหลือผู้ใด จิตใจคับแคบ ถือว่าตัวใครตัวมันและมักรู้สึกตัวว่าตัวเองทำคุณกับใครไม่คอยขึ้น ก็มักจะเป็นผู้ชราที่ไม่ค่อยมีความสุข ชีวิตนั้นปลายมักจะเศร้าสร้อยน่าสงสาร

2.2 ทฤษฎีความปราดเปรื่อง ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ผู้ชราที่ยังปราดเปรื่องและคงความเป็นปราชญ์อยู่ได้ก็ด้วยยังเป็นผู้มีความสนใจเรื่องต่าง ๆ อยู่ มีการค้นคว้าและพยายามที่จะเรียนรู้ อยู่ตลอดเวลา ผู้ที่มีลักษณะนี้ได้จะต้องเป็นผู้ที่มีสุขภาพดี และมีเงินใช้สอย โดยไม่เดือดร้อนเป็นเครื่องเกื้อหนุน

3. ทฤษฎีด้านสังคมวิทยา (Sociological Theory) เป็นทฤษฎีที่อธิบายเกี่ยวกับวิถีทางในการปรับตัวของผู้สูงอายุในช่วงสุดท้ายของชีวิต พยายามวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้ผู้สูงอายุมีสถานภาพทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป และการปรับตัวต่อสถานภาพนั้น ๆ ทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับและใช้ในการศึกษาการปรับตัวของผู้สูงอายุมี 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีกิจกรรมทางสังคม (Activity Theory) และทฤษฎีถอยออกจากสังคม (Disengagement Theory)

3.1 ทฤษฎีกิจกรรมทางสังคม (Activity Theory) ให้ความสำคัญต่อกิจกรรมทางสังคมว่าเป็นหลักของชีวิตของบุคคล กล่าวคือ การปรับตัวของบุคคลมีความสัมพันธ์อย่างสูงกับกิจกรรมทางสังคมซึ่งมีกิจกรรมมากยิ่งขึ้นเท่าใดก็จะปรับตัว ได้มากขึ้นเท่านั้น ตามแนวคิดนี้บุคคลผู้ชราจะพยายามรักษาทัศนคติ และกิจกรรมในวัยกลางคนไว้ให้ได้มากที่สุด และพยายามทดแทนกิจกรรมที่หายไปนั้นด้วยกิจกรรมใหม่ ๆ และทำนายได้ว่าบุคคลที่มีความกระตือรือร้นทางสังคมจะมีมโนภาพแห่งคนในทางบวก มีส่วนร่วมในสังคม มีความพอใจในชีวิต และจะเป็นผู้ยอมรับความชราภาพเป็นอย่างดี สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย ได้อธิบายทฤษฎีกิจกรรมทางสังคม (Activity Theory) ว่าบุคคลควรมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น พพอใจในชีวิต เชื่อว่าการเข้าร่วมกิจกรรมในสังคมจะช่วยให้รักษาสุขภาพ และบุคคลภาพของบุคคลไว้ได้และจะดำรงชีวิตต่อไปได้อย่างมีความสุข

3.2 ทฤษฎีถอยออกจากสังคม (Disengagement Theory) อธิบายว่าบุคคลจะลดบทบาททางสังคมลงไปตามอายุ ซึ่งจะมีอยู่ในลักษณะที่สมยอมทั้งสองฝ่าย คือฝ่ายตัวบุคคล และฝ่ายสังคมและผู้ชราจะพยายามลดความขัดแย้งจากสถานภาพ โดยการยอมรับบทบาทของตนตามที่สังคมต้องการ กระบวนการถอยออกจากสังคมจะขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล ตามแนวคิดนี้บุคคลจะค่อย ๆ ลดความผูกพันต่อสังคมลงเป็นลำดับ โดยที่มีความตระหนักด้านอายุและความคับแค้นของประสบการณ์ที่เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งความสูญเสียความเชื่อมั่นในตนเองเพิ่มมากขึ้น เป็นเหตุให้ผู้เข้าสู่วัยสูงอายุจะค่อย ๆ ลดบทบาททางสังคมของตนลง ทำให้สูญเสียสถานภาพทางสังคม

ก่อให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่า แม้ว่าทฤษฎีถอยออกจากสังคม ได้รับการวิจารณ์ในเชิงลบอยู่บ้าง เช่น กล่าวว่าการถอยออกจากสังคมจะเกิดในผู้สูงอายุบางช่วง หรือในบางพฤติกรรมเท่านั้น หรือมีการถอยจากบทบาทบางอันเท่านั้นที่ไม่พอใจ แต่ยังคงพอใจที่จะรักษารoles บทบาทอื่น ๆ ไว้ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้สูงอายุบางกลุ่มพอใจที่จะอยู่คนเดียว และถือว่าเป็นประสบการณ์ที่ดี

สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย ได้อธิบายทฤษฎีถอยออกจากสังคม (Disengagement Theory) ว่าเป็นทฤษฎีว่าด้วยการเลิกเกี่ยวข้อง หรือการไร้ภาระผูกพัน ซึ่งประกอบด้วย

1. การละบทบาททางสังคม คนหนุ่มสาวเข้ามาแทนที่ ผู้สูงอายุควรต้องเตรียมตัวรับกับความตายที่จะเกิดขึ้น จึงไม่ทำให้สังคมเกิดภาวะเสียดุล
2. การเลิกเกี่ยวกับสังคม เป็นกระบวนการต่อเนื่องสำหรับทุกคนจะหลีกเลี่ยงไม่ได้
3. ความแตกต่างในบุคลิกภาพไม่ใช่สิ่งสำคัญ

จากทฤษฎีข้างต้นนั้น (มิชนันท์ ทศตวรร, 2542, หน้า 11 - 14) ได้สรุปไว้ว่าทฤษฎีกิจกรรมทางสังคมนั้น ผู้สูงอายุมีความคล้ายคลึงกับบุคคลในวัยกลางคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการทางด้านจิตใจ และสังคม การลดบทบาทจะเป็นการที่จะพยายามต่อต้าน หรือหาทางอื่น ๆ มาแทนบทบาทที่สูญเสียไป แต่ทฤษฎีถอยออกจากสังคมนั้น กระบวนการลดบทบาททางสังคมเป็นกระบวนการที่ยอมรับจากตัวบุคคล คือผู้สูงอายุ ซึ่งอาจอธิบายได้ว่าเป็นกระบวนการเกิดขึ้นภายในตัวผู้สูงอายุ ซึ่งได้แก่ ความต้องการที่จะสนใจต่อตนเองมากขึ้น จึงเป็นส่วนช่วยให้เต็มใจที่จะลดบทบาททางสังคม

แนวคิดด้านความต้องการของผู้สูงอายุ

สำหรับผู้สูงอายุก็นิมีความต้องการเหมือนกับบุคคลในวัยอื่น ๆ เช่นกัน ดังที่ (สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย, 2544, หน้า 24 - 25) ได้กล่าวถึงความต้องการของผู้สูงอายุไว้ดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย
 - 1.1 ต้องการมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์
 - 1.2 ต้องการมีผู้ช่วยเหลือดูแลอย่างใกล้ชิด
 - 1.3 ต้องการที่อยู่อาศัยที่สะอาด อากาศดี สิ่งแวดล้อมดี
 - 1.4 ต้องการอาหารกินที่ถูกสุขลักษณะตามวัย
 - 1.5 ต้องการมีผู้ดูแลช่วยเหลือในการพยายามอย่างใกล้ชิดเมื่อยามเจ็บป่วย
 - 1.6 ต้องการได้รับการตรวจสุขภาพ และการรักษาพยาบาลที่สะดวกรวดเร็วทันทั่วทั้งที่
 - 1.7 ต้องการได้รับการรักษาพยาบาลแบบให้เปล่าจากรัฐ

1.8 ต้องการได้พักผ่อน นอนหลับอย่างเพียงพอ

1.9 ต้องการบำรุงรักษาร่างกาย และการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ

1.10 ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อป้องกันอุบัติเหตุ

2. ความต้องการทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุ

การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและสังคม จะทำให้จิตใจของผู้สูงอายุเปลี่ยนไปด้วย ผู้สูงอายุจะปรับจิตใจและอารมณ์ไปตามการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและสิ่งแวดล้อม ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของจิตใจที่พบ คือ

2.1 การรับรู้ ผู้สูงอายุจะยึดติดกับความคิดและเหตุผลของตัวเอง การรับรู้สิ่งใหม่ ๆ จึงเป็นไปได้ยาก ความจำก็เสื่อมลง

2.2 การแสดงออกทางอารมณ์ การแสดงออกทางอารมณ์ของผู้สูงอายุเกี่ยวข้องกับ การสนองความต้องการของจิตใจ ต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผู้สูงอายุจะมีความรู้สึกต่อตนเอง ส่วนใหญ่ จะรู้สึกท้อแท้ น้อยใจ รู้สึกว่าสังคมไม่ให้ความสำคัญกับตนเอง การกระทบกระเทือนใจ เพียงเล็กน้อย จะทำให้ผู้สูงอายุเสียใจ หงุดหงิด โกรธง่าย ผู้สูงอายุจึงต้องการการยอมรับและเคารพ ยกย่องนับถือ การแสดงออกถึงความมีคุณค่าของผู้สูงอายุ โดยสมาชิกในครอบครัว สังคมของ ผู้สูงอายุ

2.3 ความสนใจสิ่งแวดล้อม ผู้สูงอายุจะสนใจสิ่งแวดล้อมเฉพาะที่ทำให้เกิด ความพึงพอใจและตรงกับความต้องการของตนเองเท่านั้น

2.4 การสร้างวิถีดำเนินชีวิตของตนเอง การมีอายุมากขึ้นคือการเข้าใกล้กาลแห่ง การสิ้นสุดของชีวิต การยอมรับสภาพดังกล่าว ทำให้ผู้สูงอายุบางคนมุ่งสร้างคามดีงามให้แก่ตนเอง เพิ่มมากขึ้น และต้องการสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ อันได้แก่คำสอนทางศาสนา

2.5 ความผิดปกติทางจิตใจและในวัยสูงอายุ แยกเป็นกลุ่มอาการทางจิต 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ 1) กลุ่มอาการทางจิต เนื่องจากสมองเสื่อม 2) กลุ่มอาการผิดปกติด้านจิตใจและอารมณ์ ผู้สูงอายุ ทั้ง 2 กลุ่ม จึงต้องการได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดจากครอบครัวและสังคม

3. ความต้องการทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ

3.1 ต้องการได้รับความสนใจจากผู้อื่น ๆ และในขณะเดียวกันมีความต้องการความรู้ เพื่อปรับตนเองให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของวัยและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์

3.2 ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว สังคม และหมู่คณะ

3.3 ต้องการช่วยเหลือสังคมและมีบทบาทในสังคม ตามความถนัด

3.4 ต้องการสนับสนุนช่วยเหลือจากครอบครัว และสังคมทั้งทางด้านความเป็นอยู่ รายได้ บริการจากรัฐ

3.5 ต้องการมีชีวิตร่วมในชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนและสังคม

3.6 ต้องการลดการพึ่งพาคนอื่นให้น้อยลง โดยต้องการการดำเนินชีวิตอย่างปกติเหมือนผู้อื่น อยู่อย่างมีชีวิตชีวา สามารถคิดทำอะไรได้อย่างอิสระ ให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้

3.7 ต้องการประกันรายได้และประกันความชราภาพ

แนวคิดความต้องการของ คิดด์ (Kidd, 1973 อ้างถึงใน ทรงศรี สนธิทรัพย์, 2539, หน้า 19) ได้เสนอแนวคิดความต้องการของผู้ใหญ่โดยเฉพาะว่ามีความต้องการด้านต่าง ๆ คือ ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว และความสัมพันธ์ในครอบครัว ต้องการเป็นผู้บริโภคและการยังชีพ ต้องการมีความสัมพันธ์ทางสังคม ต้องการมีอาชีพ มีบ้านที่มั่นคงและต้องการที่จะมีสิ่งยึดเหนี่ยว

จากแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ของความต้องการสามารถสรุปได้ว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการเหมือนกับบุคคลในวัยอื่น ๆ คือ มีความต้องการด้านปัจจัยสี่ ต้องการได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดจากครอบครัวและสังคม ให้สังคมยอมรับและเห็นว่ามีคุณค่า ต้องการมีรายได้เลี้ยงตนเองโดยลดการพึ่งพาคนอื่นและอยู่ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรี มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนและมีความสุขในบั้นปลายของชีวิตอย่างแท้จริง

แนวคิดสวัสดิการสังคม (Social Welfare)

แนวคิดพื้นฐานงานสวัสดิการสังคม

ทัทมัสส์ (Titmuss, n.d. อ้างถึงใน วจนา เมธานัย, 2546, หน้า 15) ชาวอังกฤษ นักวิชาการด้านสวัสดิการสังคมไทย ใช้ชื่่อเป็นรูปแบบสวัสดิการสังคม แบ่งแนวคิดสวัสดิการออกเป็น 3 แนวคิด ซึ่งเป็นแนวคิดที่อธิบายครอบคลุมถึงรูปแบบการบริการสวัสดิการสังคม ดังนี้

1. แนวคิดสวัสดิการสังคมแบบขั้วคราว (Residual Model of Social Welfare) เป็นแนวคิดสวัสดิการสังคมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่า บุคคลในสังคมจะได้รับการตอบสนองความต้องการโดยประชาชนทั่วไปที่ประสบปัญหาความเดือดร้อน ต้องช่วยเหลือตนเองโดยการใช้จ่าย หรือเงินออมที่มีอยู่หรือพึ่งพิงครอบครัว ญาติมิตร หากประสบปัญหาอย่างหนัก หน่วยงานสวัสดิการสังคมของรัฐบาลจึงจะให้ความช่วยเหลือเป็นครั้งคราวไป

2. แนวคิดสวัสดิการสังคมแบบสัมฤทธิ์ผลทางอุตสาหกรรม เป็นแนวคิดที่มองว่าสวัสดิการสังคม เป็นเสมือนกลไกหนึ่งในระบบเศรษฐกิจ เป็นเครื่องตอบแทนผู้ที่กำลังผลักดันระบบเศรษฐกิจ การจัดสวัสดิการสังคมแบบนี้จึงต้องมีเกณฑ์ในการจัดสวัสดิการ โดยพิจารณาจากความสามารถในการทำงาน สถานภาพ หรือบทบาทการทำงานผลิตผลของงานเป็นสำคัญ

3. แนวคิดสวัสดิการสังคมแบบสถาบัน เป็นแนวคิดที่ถือว่าสวัสดิการสังคมเป็นสถาบันสังคมสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญก่อให้เกิดบูรณาภาพ (Integration) ในสังคม โดยสวัสดิการสังคม

รูปแบบนี้จะอยู่บนพื้นฐานของผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและหลักการเรื่องความเป็นธรรมในสังคม

ความหมายของสวัสดิการสังคม

จากการจำแนกแนวคิดสวัสดิการสังคม ทำให้สามารถกำหนดความหมายของ “สวัสดิการสังคม” โดยมีผู้กำหนดความหมายไว้ดังนี้

เทอร์เนอร์ (Turner, n.d. อ้างถึงใน วันทนี วาสิกะสิน, สุรางค์ วสินารมณ และกิตติพัฒน์ นนทปีทะดุล, 2543, หน้า 1) ให้นิยามคำว่า “สวัสดิการสังคม” ว่าเป็นความพยายามส่งเสริมให้ประชาชนมีมาตรฐานความเป็นอยู่ขั้นพื้นฐานที่มั่นคง โดยครอบคลุมการบริหารกับบุคคลและชุมชนในลักษณะการพัฒนาสังคมและการเสริมสร้างให้บุคคลสามารถเผชิญกับสภาพปัญหาทางร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการพยายามจัดสถานะที่พึงตนเองไม่ได้ของประชาชนให้หมดไป

เอ็นไซโคลพีเดีย ออฟ โซเชียล เวก (Encyclopedia of Social Work, n.d. อ้างถึงใน วันทนี วาสิกะสิน, สุรางค์ วสินารมณ และกิตติพัฒน์ นนทปีทะดุล, 2543, หน้า 1) ให้นิยามคำว่า “สวัสดิการสังคม” หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นโดยหน่วยงานทั้งของบุคคลกลุ่มและชุมชน กิจกรรมดังกล่าวนี้ใช้บุคคลนักวิชาชีพที่เกี่ยวข้องอย่างมากมาย อาทิ แพทย์ พยาบาล นักกฎหมาย นักการศึกษา วิศวกร นักบริหาร นักสังคมสงเคราะห์ ตลอดจนผู้ช่วยนักวิชาชีพในสาขาต่าง ๆ (Paraprofessional)

เฟรนด์เลอร์ (Friendlander, n.d. อ้างถึงใน วังนา เมธานัย, 2546, หน้า 17) ให้ความหมายว่า สวัสดิการสังคม คือ การจัดกิจกรรมขึ้นเพื่อส่งเสริมสวัสดิการสังคมโดยตรงแก่ประชาชนในด้านความต้องการที่อยู่อาศัย ในเรื่องครอบครัว และอนามัยเด็ก การปรับสังคม การใช้เวลาว่าง ความเป็นอยู่ที่ดี ป้องกันปัญหาสังคมและมีภูมิคุ้มกันกับปัญหาสังคม มีเครือข่ายการทำงานที่ประสานกับหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างใกล้ชิด และสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบสวัสดิการของชุมชนของตนเองอย่างเต็มที่

องค์ประกอบของสวัสดิการสังคม

การกำหนดองค์ประกอบของสวัสดิการสังคม มี 2 แบบ คือ (วังนา เมธานัย, 2546, หน้า 19)

1. กำหนดตามความหมายที่เป็น “สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคม” หรือ “สวัสดิภาพสังคม” ซึ่งมีปัจจัยด้านต่าง ๆ 7 ประการคือ

- 1.1 การศึกษา (Education)
- 1.2 สุขภาพอนามัย (Health)
- 1.3 ที่อยู่อาศัย (Housing)

1.4 การมีงานทำและรายได้ (Employment and Income Maintenance)

1.5 ความมั่นคงทางสังคม (Social Security)

1.6 บริการสังคม (General Social Service)

1.7 นันทนาการ (Recreation)

2. กำหนดตามความหมายที่เป็นกิจกรรม โครงการหรือบริการ โดยแบ่งเป็น 3 ประเภทใหญ่ คือ

2.1 การประกันสังคม (Social Insurance)

2.2 การสงเคราะห์ประชาชน (General Social Service)

2.3 การบริการสังคม (Social Service)

จุดมุ่งหมายของงานสวัสดิการสังคม คือ (ชาญยุทธ โฆศิรินันท์, 2542, หน้า 22 - 24)

1. เพื่อส่งเสริม สนับสนุนให้คนในสังคมมีคุณภาพชีวิต (Quality of Life) หรือ มีความเป็นอยู่ที่ดี (Social Well - Being)

2. เพื่อป้องกันปัญหาอันอาจเกิดขึ้นจากการดำเนินชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลาทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และทางสังคม

3. เพื่อแก้ไขปัญหา บรรเทาปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นกับผู้ด้อยโอกาสกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม เช่น คนชรา คนพิการ เด็กเร่ร่อน คนไร้ที่พึ่ง กลุ่มหญิงบางประเภท คนมีปัญหาทางจิต ฯลฯ ซึ่ง บุคคลกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้เป็นผลกระทบมาจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ที่รัฐควรให้ความสนใจ แก้ไขและหาทางป้องกันการเพิ่มขึ้นของปัญหาเหล่านี้

นโยบายผู้สูงอายุ ภายใต้กรอบ The Basic Law on Measure for Age Society ได้กำหนด มาตรการสำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วย

1. การสร้างโอกาสในการทำงานสำหรับผู้สูงอายุ

1.1 การขยายอายุเกษียณของผู้สูงอายุจาก 60 ปี เป็น 65 ปี โดยนำระบบการจ้างงาน ต่อมาใช้ การกำหนดเงื่อนไขด้านค่าจ้างและเงินชดเชยที่มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ในกรณีของผู้ที่ออกจากงานในช่วงกลางคน นายจ้างจะต้องให้การศึกษา อบรม และ คำแนะนำเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ลูกจ้างในกรณีที่ต้องหางานใหม่

1.2 จัดหางานที่มีรูปแบบหลากหลาย ในลักษณะของงานชั่วคราว งาน Part - Time แก่ผู้สูงอายุที่หางานทำหลังการเกษียณ ภายใต้การดำเนินการของ Silver Human Resource Center

1.3 สนับสนุนการเป็นผู้ประกอบการ โดยการให้คำปรึกษาและการให้บริการ สนับสนุนต่าง ๆ

1.4 สร้างโอกาสในการทำงานที่เท่าเทียมกัน โดยลดกฎระเบียบที่กีดกันการเข้าทำงานของผู้สูงอายุ และสำนักประกันการจ้างงานได้กำหนดมาตรการเพื่อสร้างความเท่าเทียมกันในการทำงานโดยการให้ความรู้/ ความตระหนักแก่นายจ้างโดยตรง

2. การจัดหาระบบการออมที่มีเสถียรภาพ มี 2 ระบบ ประกอบด้วย

2.1 ระบบการออมภาคบังคับ เน้นการประชาสัมพันธ์ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดพื้นฐานและความสำคัญของระบบบำนาญ การกำหนดโครงสร้าง/ รูปแบบการประกันที่สร้างความมั่นใจในการเข้าสู่ระบบ สร้างความสมดุลระหว่างผลตอบแทนและเงินสมทบระหว่างกลุ่มอายุ สร้างระบบประกันที่มีความหลากหลายตามรูปแบบการทำงาน เช่น งาน Part - Time เป็นต้น

2.2 ระบบการออมโดยสมัครใจ โดยการสร้างหลักประกันที่นอกเหนือจากระบบการประกันของภาครัฐ เช่น The Corporate Pension และ The National Pension Fund เป็นต้น การปฏิรูประบบการจ่ายเงินช่วยเหลือหลังการเกษียณ การขยายและพัฒนาระบบเงินช่วยเหลือหลังการเกษียณในสถานประกอบการขนาดกลางและเล็กและการพัฒนาหลักทรัพย์ทางการเงินให้มีความหลากหลาย เพื่อเป็นหลักประกันรายได้แก่ผู้สูงอายุ

3. สุขภาพ ได้แก่

3.1 พัฒนา/ จัดหาอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ
3.2 พัฒนาระบบการบริการในการดูแลสุขภาพภายในบ้าน
3.3 จัดตั้งระบบการประกันการดูแลสุขภาพระยะยาว (Long - Term Care Insurance System)
3.4 ปฏิรูประบบสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยขยายขอบเขตผู้สูงอายุที่สามารถเข้าร่วมโครงการจากเดิม 75 ปีขึ้นไป เป็น 70 - 74 ปี และปรับเปลี่ยนอัตราเงินสมทบจากอัตราคงที่ ร้อยละ 10.00 ของต้นทุนทางการแพทย์ไปสู่ตามระดับรายได้ของผู้สูงอายุรวมทั้งการปฏิรูประบบการบริการด้านการแพทย์และกลไกที่เกี่ยวข้องให้มีความสัมพันธ์กับระบบการประกันการดูแลสุขภาพระยะยาว

4. การศึกษา/ ส่งเสริมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมทางสังคม

4.1 การศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้
4.1.1 จัดตั้ง/ พัฒนาระบบและสถาบันที่สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ภายใต้การมีส่วนร่วมของรัฐและเอกชน

4.1.2 มาตรการในสถาบันการศึกษา ประกอบด้วย การศึกษาระดับประถมและมัธยม กำหนดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความเข้าใจและตระหนักในสังคมผู้สูงอายุ เช่น ให้นักเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรมเพื่อการบริการสังคม โดยการดูแลผู้สูงอายุ เพื่อสร้าง

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนและผู้สูงอายุ ระดับอุดมศึกษา สร้างโอกาสการเรียนรู้ โดยจัดทำระบบการศึกษาแบบพิเศษสำหรับผู้ใหญ่ เช่น Night Graduate School Nigh Course การศึกษาทางไกล

4.1.3 สนับสนุนโอกาสทางการศึกษา เช่น การจัดตั้งศูนย์การศึกษาในชุมชน ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ ภายใต้การมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนและเอกชน

4.1.4 การส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ของแรงงานในสถานประกอบการ

4.2 การมีส่วนร่วมของสังคม โดยสนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกิจกรรมด้านสังคม ทั้งการสร้างร่วมมือ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มอายุ การสนับสนุนด้านการศึกษาและการให้คำปรึกษาแนะนำรวมทั้งทักษะผู้สูงอายุในการทำงานในองค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยกิจกรรมอาสาสมัครจะถูกพัฒนา/ จัดขึ้นภายใต้ความร่วมมือขององค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องและรัฐบาล เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าร่วมได้ง่าย

5. การพัฒนาสภาพแวดล้อมในการอยู่อาศัย

5.1 การพัฒนาปรับปรุงด้านที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุโดย

5.1.1 การปรับปรุงมาตรฐานด้านที่อยู่อาศัย เงื่อนไขการตลาด และรูปแบบของบ้านที่เหมาะสมและเอื้อต่อการอยู่ร่วมกันของครอบครัว

5.1.2 ผู้ที่ขอก่อสร้างและต่อเติมบ้าน โดยใช้ระบบเงินกู้จะได้รับการอำนวยความสะดวก โดยมีเงื่อนไขว่าผู้ที่ได้รับอนุญาตจะต้องพักอยู่กับครอบครัว ขยายระบบการลงทะเบียนสำหรับบ้านเช่าที่รับผู้สูงอายุเข้าพัก รวมทั้งการจัดหาบ้านเช่าให้กับผู้สูงอายุที่เป็นของรัฐ

5.1.3 สนับสนุนแนวทางการออกแบบบ้านที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ระบบการกู้เงิน การก่อสร้าง นวัตกรรมของบ้านที่เอื้อให้ผู้สูงอายุสามารถดูแลตัวเองได้ และสวัสดิการต่าง ๆ ในพื้นที่โดยรอบ เช่น การพัฒนา Public Housing Complex เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ว่าในปี 2015 ว่าประมาณร้อยละ 20.00 ของที่อยู่อาศัยทั้งหมดจะต้องคล้อยตามความต้องการและความจำเป็นของผู้สูงอายุ

5.2 การวางแผนระบบเมืองภายใต้แนวคิด “Universal Design” โดยคำนึงถึงเรื่องความปลอดภัย มั่นคง และการมีส่วนร่วมในสังคมของผู้สูงอายุ เช่น การปรับปรุงระบบการขนส่งให้ง่ายและสะดวกในการใช้งาน การก่อสร้างออกแบบถนน ทางเดินเท้า การพัฒนาอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ Facilities ที่สร้างความปลอดภัยให้กับผู้สูงอายุในการเดินทาง การวางแผนเมืองที่ให้ความสำคัญกับความใกล้ชิดของบ้านและที่ทำงาน รวมทั้งการกำหนดมาตรการในการป้องกันผู้สูงอายุจากอาชญากรรม อันตรายต่าง ๆ นอกจากนี้เมื่อมีการย้ายถิ่นจากเมืองสู่ชนบทต้องมีการให้ความรู้ แนะนำ ฝึกอบรม แก่ผู้ที่ย้ายเข้าไปอยู่ใหม่ ในเรื่องการค้าเงินชีวิต

การสนับสนุนให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ทักษะของตนในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานและ กิจกรรมของชุมชน เช่น การทำสวน ประมง เป็นต้น

6. การส่งเสริมการศึกษาวิจัย ประกอบด้วย งานวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ การรักษาโรคและการพัฒนาเครื่องมือทางการแพทย์สำหรับผู้สูงอายุ การพัฒนาผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับ บ้าน ครุภัณฑ์และเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร ระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อสร้างการเรียนรู้ แก่ผู้สูงอายุ การจัดตั้งโครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุนงานวิจัยและการพัฒนาบุคลากร

แนวคิดพื้นฐานในการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ (The Basic Concept of The Social Welfare Services for the Aging)

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดบริการสังคมผู้สูงอายุก็มีหลายแนวคิด (กรมพัฒนาสังคม และสวัสดิการ, 2548, หน้า 30 - 32) ได้แก่

1. แนวคิดพื้นฐานในการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่

1.1 แนวคิดด้านมนุษยธรรม ผู้สูงอายุควรได้รับความช่วยเหลือ ตามหลักมนุษยธรรม และตามความต้องการในด้านต่าง ๆ

1.2 แนวคิดด้านพัฒนา คือบทบาทของผู้สูงอายุในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคม ประเทศไทยได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาผู้สูงอายุ คือให้ผู้สูงอายุได้อยู่กับครอบครัว อย่างอบอุ่น ได้รับความเคารพนับถือและการดูแลเอาใจใส่จากลูกหลานและลดความสำคัญในบทบาท ของผู้หารายได้มาเลี้ยงครอบครัว

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไข การบรรเทาและฟื้นฟูสภาพผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุมีสภาพ ร่างกายเสื่อมโทรม มีโรคประจำตัวและมีความผิดปกติด้านจิตและอารมณ์ ทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถ ปรับตัวได้ ดังนั้นจึงต้องมีการฟื้นฟูสภาพจิตใจ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีชีวิตอย่างมีความสุข

1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความมั่นคงในชีวิต เป้าหมายของงานสวัสดิการสังคม เพื่อยกระดับความอยู่ดีกินดีของประชาชน งานสวัสดิการสังคมมีหน้าที่แก้ไขปัญหา ป้องกัน ช่วยบรรเทาและฟื้นฟูผู้สูงอายุให้สามารถมีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติ

2. แนวคิดการใช้ชุมชนและครอบครัวเป็นพื้นฐาน

2.1 แนวคิดการใช้ชุมชนและครอบครัวเป็นพื้นฐาน หมายถึง การนำชุมชนมาเป็นหลัก ในการปฏิบัติงาน โดยสร้างให้ประชากรกลุ่มเป้าหมายเกิดจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมประเมินผลจนเกิดอุดมการณ์ร่วมกันว่าชุมชนเป็นของตน ทำงานเพื่อชุมชน โดยชุมชนอยู่บนพื้นฐานของหลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

2.2 แนวคิดครอบครัวเป็นพื้นฐานเป็นแนวคิดที่ใช้ความแข็งแกร่งของครอบครัว การให้อำนาจครอบครัวมีส่วนต่อการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น โดยผู้ปฏิบัติงานทำหน้าที่เป็นเพียงผู้สนับสนุนบริการ

3. แนวคิดการพึ่งตนเอง

เป็นการก้าวไปข้างหน้าโดยอาศัยศักยภาพ ภูมิปัญญา ที่เท่าทันสภาวะการณ์ของโลก

4. แนวคิดสวัสดิการเชิงรุก

ซึ่งเน้นด้านการป้องกันและพัฒนาให้เข้าถึงพื้นที่ กลุ่มเป้าหมาย เข้าถึงต้นตอของปัญหา และมีบริการครบวงจร ดังนั้น การปรับปรุงแบบของสถานสงเคราะห์ จึงอาศัยแนวคิดดังกล่าว เพื่อขยายบริการให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย

แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548 - 2551

แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548 - 2551 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2548 เพื่อบริหารการทำงานตลอดช่วงระยะเวลาดำรงตำแหน่งของรัฐบาลชุดปัจจุบัน โดยยึดตามเจตนารมณ์ของคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีที่ได้แถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2548 และแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นหลัก เพื่อให้แผนการบริหารราชการแผ่นดินสามารถดำเนินไปได้อย่างชัดเจนและเป็นระบบมากขึ้น อันแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าและนวัตกรรมในการบริหารราชการแผ่นดินอย่างแท้จริง ซึ่งนับเป็นประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของประเทศไทย

สาระสำคัญในแผนการบริหารราชการแผ่นดินนี้ ได้แสดงถึงทิศทางการทำงานของรัฐบาลว่าต้องการมุ่งเน้นไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางใด สามารถขับเคลื่อนไปสู่สิ่งที่ต้องการได้ด้วยวิธีการอย่างไร อนึ่งแผนการบริหารราชการแผ่นดินนี้ได้แยกเนื้อหาสาระออกเป็นสามส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งว่าด้วยแนวคิดและทิศทางการบริหารประเทศ วิสัยทัศน์ของรัฐบาล กรอบการดำเนินงานเชิงยุทธศาสตร์ของรัฐบาล ส่วนที่สองว่าด้วย ยุทธศาสตร์การบริหารราชการแผ่นดิน ส่วนที่สามว่าด้วยกลไกการนำแผนการบริหารราชการแผ่นดินไปสู่การปฏิบัติ อันประกอบด้วย การมอบหมายหน่วยงานเจ้าภาพ งบประมาณ สนับสนุนยุทธศาสตร์ แนวทางการติดตาม ตรวจสอบประเมินผล (ไพบุลย์ นาคเจือ, 2548, หน้า 12)

จากแผนการบริหารราชการแผ่นดินดังกล่าว รัฐบาลมุ่งเน้นประเด็นยุทธศาสตร์หลัก โดยให้ความสำคัญในการบริหารประเทศเป็นอันดับแรก ซึ่งเป็นเครื่องมือสมัยใหม่ที่จะช่วยในการบริหารประเทศในเชิงรุก ซึ่งยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ ผู้ศึกษาของสรุปเฉพาะยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง คือยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะและสังคมที่มีคุณภาพ ข้อ จ. การเตรียมความพร้อมแก่สังคม

เพื่อให้ผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ซึ่งกลยุทธ์นี้จะแสดงให้เห็นถึงแนวทาง มาตรการ หรือวิธีการดำเนินงานสำคัญ ๆ อันเป็นกลไกสำคัญในการบรรลุผลตามเป้าประสงค์ โดยเน้นกลยุทธ์ตามข้อ

ข้อ 2.5.1 สร้างความเข้มแข็งให้สถาบันครอบครัวและชุมชนร่วมกันพัฒนาศักยภาพและคุ้มครองสมาชิกทุกช่วงวัยอย่างเป็นองค์รวม

ข้อ 2.5.2 พัฒนาพื้นที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัย และเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุนำความรู้และประสบการณ์มาทำประโยชน์เพื่อสังคมและสร้างรายได้ รวมถึงระบบคลังสมอง

ข้อ 2.5.3 ส่งเสริมการออมและสร้างหลักประกันด้านรายได้ในช่วงวัยทำงานอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการเพิ่มโอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุ

ข้อ 2.5.4 สร้างและขยายโอกาสในการเข้าถึงหลักประกันทางสังคมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้สูงอายุ

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ สามารถนำกลยุทธ์ตามแผนการบริหารราชการแผ่นดินมาเป็นเข็มทิศในการทำงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุได้ โดยสามารถดำเนินการได้ใน 3 ระดับ คือ

1. ระดับนโยบาย ในการกำหนดนโยบายและแปลงนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุไปสู่การปฏิบัติ จึงควรเป็นผู้ที่มีบทบาทเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อที่จะได้เป็นประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ใช้ในการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ระดับบริหาร ในการดำเนินงานต้องน่านโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบการให้บริการในหน่วยงานเอื้อโอกาสให้ผู้สูงอายุ ทั้งในสถานสงเคราะห์และในชุมชน ได้รับบริการที่ได้คุณภาพ ทั้งถึง และสอดคล้องกับความต้องการอย่างแท้จริง
3. ระดับปฏิบัติ ผู้เกี่ยวข้องต้องใช้กลวิธีการในการบริหารจัดการเพื่อให้ผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์และในครอบครัวชุมชนได้รับสิทธิและผลประโยชน์ที่พึงได้รับความเป็นธรรม เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ คือ เป็นผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดี ทั้งร่างกายและจิตใจ มีหลักประกันด้านรายได้ และคงความเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า

บทบาทการปรับเปลี่ยนแนวคิดใหม่และปรับเปลี่ยนนโยบาย เป็นแนวคิดงานสวัสดิการสังคมที่เป็นการผลักดันภาพล้าหลัง จากการให้บริการเฉพาะผู้สูงอายุที่อยู่ในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเพียงอย่างเดียว มาเป็นการให้บริการสวัสดิการสังคมในเชิงรุกโดยเข้าไปถึงชุมชน ครอบครัว ทุกระดับทุกพื้นที่ ซึ่งจำแนกการช่วยเหลือตามประเภทผู้สูงอายุได้ 3 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 ผู้สูงอายุที่ไม่มีศักยภาพและไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งต้องให้การคุ้มครองดูแลในสถานสงเคราะห์ สร้างและขยายโอกาสในการเข้าถึงหลักประกันทางสังคม

ขั้นพื้นฐานสำหรับผู้สูงอายุ ทั้งนี้ ลักษณะการจัดให้บริการจะต้องเป็นไปตามมาตรฐานและมีคุณภาพชีวิตที่ดีพอสมควร

ประเภทที่ 2 ผู้สูงอายุที่ยังพอมีสักยภาพ จำเป็นต้องพัฒนาด้านสุขภาพ อนามัย อาชีพและรายได้ ให้สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ สร้างความเข้มแข็งให้สถาบันครอบครัวและชุมชน ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและคุ้มครองสมาชิกทุกช่วงวัยอย่างเป็นองค์รวม โดยรัฐให้การสนับสนุนบางส่วน

ประเภทที่ 3 ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุนำความรู้และประสบการณ์มาทำประโยชน์เพื่อสังคมและสร้างรายได้

การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุทั้ง 3 ประเภท ต้องประสานการดำเนินงานร่วมกันทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างเป็นระบบ จึงจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการเป็นสังคมฐานความรู้ เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มและทุกวัยมีศักยภาพเพียงพอพร้อมรับการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งหลักการของแผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548 - 2551 มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการองค์การด้านสวัสดิการสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม (ไพบูลย์ นาคเชื้อ, 2548, หน้า 46 - 64)

ปณิญาผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2542

ข้อที่ 1 ผู้สูงอายุต้องได้รับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรี ได้รับการพิทักษ์และคุ้มครองให้พ้นจากการถูกทอดทิ้งและละเมิดสิทธิ โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่สามารถพึ่งตนเองหรือครอบครัวได้และผู้พิการที่สูงอายุ

ข้อที่ 2 ผู้สูงอายุควรอยู่กับครอบครัวโดยได้รับความเคารพ รัก ความเข้าใจ ความเอื้ออาทร การดูแลเอาใจใส่ การยอมรับบทบาทของกันและกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ข้อที่ 3 ผู้สูงอายุควรได้รับโอกาสในการศึกษา เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนอย่างต่อเนื่อง เข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการทางสังคมอันเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต เข้าถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมรอบด้านเพื่อสามารถปรับตัวบทบาทของตนให้สมวัย

ข้อที่ 4 ผู้สูงอายุควรได้รับการถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ให้สังคม มีโอกาสได้ทำงานที่เหมาะสมกับวัยตามความสมัครใจ โดยได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจและเห็นชีวิตมีคุณค่า

ข้อที่ 5 ผู้สูงอายุควรได้เรียนรู้ในการดูแลสุขภาพอนามัยของตนเอง ต้องมีหลักประกัน และสามารถเข้าถึงหลักประกันและสามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพอนามัยอย่างครบวงจร โดยเท่าเทียมกัน รวมทั้งได้รับการดูแลจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตอย่างสงบตามคตินิยม

ข้อที่ 6 ผู้สูงอายุควรได้รับบทบาท และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัว ชุมชนและสังคม โดยเฉพาะการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้และความเข้าใจอันดีระหว่างผู้สูงอายุด้วยกัน และกับบุคคลทุกวัย

ข้อที่ 7 รัฐโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชน ประชาชน สถาบันสังคม ต้องกำหนดนโยบายและแผนหลักด้านผู้สูงอายุ ส่งเสริมและประสานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องให้บรรลุตามเป้าหมาย

ข้อที่ 8 รัฐโดยการมีส่วนร่วมองค์กรภาคเอกชน ประชาชน สถาบันสังคม สถาบันสังคม ต้องตรากฎหมายว่าด้วยผู้สูงอายุ เพื่อเป็นหลักประกันและการบังคับใช้ในการพิทักษ์สิทธิคุ้มครองสวัสดิภาพและจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ

ข้อที่ 9 รัฐโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชน ประชาชน สถาบันสังคมต้องรณรงค์ปลูกฝังค่านิยม ให้สังคมตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ ตามวัฒนธรรมที่เน้นความกตัญญูทดแทน และความเอื้ออาทรต่อกัน

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา กำหนดให้ผู้สูงอายุได้รับการคุ้มครอง ส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การบริการทางการแพทย์ และสาธารณสุขที่จัดให้ผู้สูงอายุโดยสะดวกและรวดเร็วเป็นพิเศษ การศึกษา ศาสนาและข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ การประกอบอาชีพ หรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม การพัฒนาตนเอง และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายหรือชุมชน การอำนวยความสะดวกและปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ หรือบริการสาธารณะอื่น การช่วยเหลือผู้สูงอายุ ด้านค่าโดยสารยานพาหนะตามความเหมาะสม การยกเว้นค่าเข้าชมสถานที่ของรัฐ การช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกละเมิดกรรม หรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือถูกทอดทิ้ง การให้คำแนะนำ ปกป้อง ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดีหรือทางแก้ไขปัญหาคือครอบครัว การจัดที่พักอาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่มและสงเคราะห์เบี้ยยังชีพตามความจำเป็นอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม การสงเคราะห์ในการจัดงานศพตามประเพณีและอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติกำหนด รวมทั้งให้มีการลดหย่อนภาษีเงินได้ในกรณีผู้บริจาคเงินหรือทรัพย์สินให้แก่กองทุนและอุปการะเลี้ยงดูบุพการี ซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพตลอดจนให้มีการจัดตั้งกองทุนผู้สูงอายุขึ้นด้วย

แผนผู้สูงอายุฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) ประกอบด้วย 1) ยุทธศาสตร์การเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ ครอบคลุมเรื่องหลักประกันด้านรายได้เพื่อวัยสูงอายุ การให้การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการปลูกจิตสำนึกให้คนในสังคมตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ 2) ยุทธศาสตร์การส่งเสริมผู้สูงอายุครอบคลุมเรื่องการส่งเสริมความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ การอยู่ร่วมกันและสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้สูงอายุ การทำงานและการหารายได้ การสนับสนุนผู้สูงอายุได้รับความรู้และสามารถเข้าถึงข่าวสารและสื่อการให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัย 3) ยุทธศาสตร์ด้านระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ครอบคลุมเรื่องรายได้หลักประกันด้านสุขภาพ ครอบคลุมระบบบริการและเครือข่ายการเกื้อหนุน 4) ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ ครอบคลุมเรื่องการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนางานด้านผู้สูงอายุระดับชาติ และการพัฒนาบุคลากร และ 5) ยุทธศาสตร์และการพัฒนาองค์ความรู้และการติดตามประเมินผล ครอบคลุมเรื่องการศึกษาวิจัยและการพัฒนาระบบข้อมูล

นโยบายของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ซึ่งแถลงเมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2548 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ เตรียมความพร้อมให้แก่สังคมผู้สูงอายุ ยึดหลักการให้ผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เป็นผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดีร่างกายและจิตใจ โดยสร้างหลักประกันด้านรายได้และระบบการออมในวัยทำงานที่เพียงพอสำหรับช่วงวัยสูงอายุ สร้างพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมกับช่วงวัย สนับสนุนครอบครัวให้เข้มแข็งสามารถดูแลสมาชิกได้อย่างมีคุณภาพ ยกเว้นภาษีเงินได้สำหรับผู้มีอายุเกิน 65 ปี และส่งเสริมการให้ประสบการณ์ของผู้สูงอายุในกระบวนการพัฒนาประเทศ โดยระบบคลังสมอง

พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546

พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม ประกอบด้วย 5 หมวด 43 มาตรา ได้แก่ หมวด 1 วางแผนการจัดสวัสดิการสังคม ให้คำนึงถึงผู้รับบริการสวัสดิการสังคมกำหนดสาขา ลักษณะหรือรูปแบบและวิธีการจัดสวัสดิการสังคม การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา และองค์กรอื่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมและให้เป็นไปตามมาตรฐานที่คณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติกำหนด

หมวด 2 กำหนดให้มีคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ (ก.ส.ช.)

มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มีอำนาจหน้าที่ในการเสนอแนะนโยบาย มาตรการ แผนงาน แนวทางการจัดสวัสดิการสังคม วางระเบียบเกี่ยวกับการรับรองมาตรฐานองค์กรสวัสดิการสังคม

นักสังคมสงเคราะห์และอาสาสมัคร วางระเบียบการจัดสวัสดิการสังคมเกี่ยวกับการประสาน การส่งเสริมและสนับสนุน การควบคุมและการบริหารกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม

หมวด 3 กำหนดให้มีคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการการจัดสวัสดิการสังคม (ก.ส.จ.)

มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน และกำหนดให้มีคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานครมีผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเป็นประธาน เพื่อให้มีอำนาจหน้าที่ส่งเสริมการจัด สวัสดิการสังคมในระดับจังหวัดและกรุงเทพมหานคร

หมวด 4 กำหนดให้มีกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมมีปลัดกระทรวงการพัฒนา สังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นประธาน มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารกองทุน และอนุมัติ จ่ายเงินสนับสนุนองค์การ สังคม หรือปฏิบัติงานด้านสวัสดิการสังคมและจัดให้มีคณะกรรมการ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของกองทุนด้วย

หมวด 5 จัดให้มีการส่งเสริมการดำเนินงานขององค์กรสาธารณะประโยชน์โดย กำหนดให้มูลนิธิ สมาคมที่มีวัตถุประสงค์ในการจัดสวัสดิการสังคม หรือองค์กรภาคเอกชนที่มี ผลงานเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคมตามมาตรฐานที่คณะกรรมการกำหนด ยื่นคำขอรับรองเป็น องค์กรสาธารณะประโยชน์ และขอรับการสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมได้ ดังนั้น สวัสดิการ จึงหมายถึง กิจกรรม การบริการ และสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ที่หน่วยงาน หรือองค์กร ได้จัดให้ นอกเหนือจากเงินเดือน ค่าจ้าง เพื่อจัดให้กับทุก ๆ คนในสังคมนั้น ๆ โดยเน้น สิทธิความเท่าเทียมกันที่จะได้รับบริการอย่างเป็นธรรมและเสมอภาค เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิต ให้ยังอยู่ได้อย่างมีความสุข (ไพบุลย์ นาคเจือ, 2548. หน้า 33)

ประวัติศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเจ้าพระยาสุรศักดิ์ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี

เทศบาลตำบลเจ้าพระยาสุรศักดิ์ ตั้งอยู่ในเขตอำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ตั้งอยู่ชายฝั่ง ทะเลตะวันออกของอ่าวไทย อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 111 กิโลเมตร และห่างจาก จังหวัดชลบุรีเป็นระยะทางประมาณ 24 กิโลเมตร มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 306.44 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่รวม 5 ตำบล (คิดเป็นร้อยละ 6.83 ของพื้นที่จังหวัดชลบุรี) ได้แก่ ตำบลสุรศักดิ์ ตำบลบึง ตำบลหนองขาม ตำบลบ่อวิน ตำบลเขาคันทรง ซึ่งมีอาณาเขตดังนี้

1. ทิศเหนือ ติดต่อเขตตำบลบางพระ อำเภอสรีราชา
2. ทิศใต้ ติดต่อเขตเทศบาลตำบลแหลมฉบัง อำเภอสรีราชา
3. ทิศตะวันออก ติดต่อเขตตำบลเขาคันทรง และตำบลบ่อวิน อำเภอสรีราชา
4. ทิศตะวันตก ติดต่อเขตเทศบาลเมืองศรีราชา และอ่าวไทย

เขตการปกครอง

1. ตำบลบ่อวิน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1, 2, 5, 8 และ 3, 6 (บางส่วน)
2. ตำบลหนองขาม ทั้งตำบล ประกอบด้วย หมู่ที่ 1, 11
3. ตำบลสุรศักดิ์ ประกอบด้วย หมู่ที่ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10 และ 3, 9 (บางส่วน)
4. ตำบลบึง ประกอบด้วย หมู่ที่ 2, 3, 4, 6, 7, 8 และ 1, 5, 9 (บางส่วน)
5. ตำบลเขาคันทรง ประกอบด้วย หมู่ที่ 1, 2, 3, 6 และ 10 (บางส่วน)

ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นที่เนินเชิงเขาสลับที่ราบลุ่มลาดลงสู่ทะเล พื้นที่ส่วนใหญ่จึงเหมาะแก่การเกษตรกรรม การพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรม

ลักษณะภูมิอากาศ

อยู่ในเขตที่มีลักษณะอากาศแบบร้อนชื้น มี 3 ฤดู และมีปริมาณฝนตกชุกเกือบตลอดปี

1. ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนพฤศจิกายน
2. ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์
3. ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน

ประชากร (ข้อมูลทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2547)

1. จำนวนหลังคาเรือน ทั้งหมด 36,716 บ้าง
2. ประชากร ทั้งหมด 80,088 คน (ชาย 39,479 คน และหญิง 40,609 คน)

การศึกษา (ข้อมูล ณ วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2547)

1. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 7 แห่ง
2. โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) สำนักงาน

เขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี (สพท.) เขตที่ 3 จำนวน 25 แห่ง

ศาสนา

1. ศาสนาพุทธ ประมาณร้อยละ 95
2. ศาสนาคริสต์ ประมาณร้อยละ 3
3. ศาสนาอิสลาม ประมาณร้อยละ 1
4. ศาสนาอื่น ๆ ประมาณร้อยละ 1

จำนวนศาสนสถาน

1. วัดพุทธศาสนา 20 วัด
2. สำนักสงฆ์ 3 แห่ง
3. ที่พักสงฆ์ 2 แห่ง

4. มัสยิด 3 แห่ง

ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ

1. งานประเพณีกองข้าว
2. งานประเพณีเนื่องในวันสงกรานต์
3. งานสำคัญทางศาสนา

การคมนาคมและขนส่ง ถนนในเขตเทศบาล มีจำนวนทั้งสิ้น 262 สาย ดังนี้

1. ถนนทางหลวงแผ่นดิน 4 สาย
2. ถนนประเภทลาดยางแอสฟัลต์คิล 160 สาย
3. ถนนประเภทคอนกรีตเสริมเหล็ก 54 สาย
4. ถนนประเภทลูกรัง 44 สาย

การไฟฟ้า

1. จำนวนผู้มีไฟฟ้าประมาณ 21,899 ราย
2. พื้นที่ที่ได้รับบริการไฟฟ้า 88.47%
3. จำนวนไฟฟ้าสาธารณะให้แสงสว่างในเขตชุมชนและทางสาธารณะประมาณ 49 แห่ง

การประปา

ครัวเรือนที่ใช้ประปา 5%

การสื่อสารและคมนาคม

1. ที่ทำการไปรษณีย์ 2 แห่ง
2. ที่ทำการชุมสายขององค์การโทรศัพท์ 4 แห่ง
3. สถานีถ่ายทอดสัญญาณดาวเทียม 1 แห่ง
4. จำนวนครัวเรือนในพื้นที่ได้รับประโยชน์ 80 %

การพาณิชย์และการบริหาร (ข้อมูล ณ วันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547)

1. สถานบริการน้ำมัน 11 แห่ง
2. ตลาดสด 1 แห่ง
3. ร้านค้าทั่วไป 351 แห่ง
4. ท่าเทียบเรือ 1 แห่ง
5. โรงแรม 1 แห่ง
6. โรงงาน 70 แห่ง
7. แหล่งท่องเที่ยว 1 แห่ง

ประวัติของชมรมผู้สูงอายุ และกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเจ้าพระยาสุรศักดิ์
อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

ชมรมผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเจ้าพระยาสุรศักดิ์ เป็นโครงการของกองสาธารณสุขและ
สิ่งแวดล้อม เทศบาลตำบลเจ้าพระยาสุรศักดิ์ ตั้งอยู่ที่ศาลาประชาคม อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี
เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2548

วัตถุประสงค์และบทบาทหน้าที่ของชมรมผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเจ้าพระยาสุรศักดิ์ จัดตั้งขึ้น

1. เพื่อเป็นจุดประสานงานของสมาชิกผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำบลเจ้าพระยาสุรศักดิ์
2. เพื่อการประสานงานกับภาครัฐ และเอกชนอื่น ๆ
3. เพื่อการระดมทุนสงเคราะห์แก่สมาชิกผู้สูงอายุที่ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียชีวิต
4. เพื่อช่วยเหลือและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้สมาชิกผู้สูงอายุตามหมู่บ้านต่าง ๆ โดย

การกระตุ้นเตือนใจให้เน้นความสำคัญของการดูแลสุขภาพ

กิจกรรมตามแผนงาน

1. กิจกรรมการอบรมและจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ จำนวน 1 ครั้ง
2. กิจกรรมที่ดำเนินการ
 - 2.1 ส่งเสริมการออกกำลังกาย เช่น รำกระบอง, รำวงมาตรฐาน ฯลฯ สัปดาห์ละ 1 ครั้ง
 - 2.2 จัดบรรยายพิเศษ 1 ครั้ง
 - 2.3 ร่วมกิจกรรมประเพณี/ วันสำคัญไม่น้อยกว่า 2 ครั้งต่อเดือน

ระยะเวลาดำเนินการ เริ่มตั้งแต่ วันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2548 จนถึงปัจจุบัน

การดำเนินการ ปัจจุบันที่สมาชิกรวม 682 คน โดยมีคณะกรรมการดำเนินงานทั้งฝ่าย
ผู้สูงอายุและกรรมการกลางของเทศบาลตำบลเจ้าพระยาสุรศักดิ์

งบประมาณ

เบิกจ่ายงบประมาณ กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลตำบลเจ้าพระยาสุรศักดิ์
หมวดค่าใช้สอยและวัสดุประเภทรายจ่ายเกี่ยวกับการรับรองและพิธีการตามโครงการจัดตั้งชมรม
ผู้สูงอายุ ผู้รับผิดชอบงานส่งเสริมสุขภาพ กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลตำบลเจ้าพระยา
สุรศักดิ์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ระพีพรรณ คำหอม (2547) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการบริการสวัสดิการ
สังคมของผู้สูงอายุในเขตชนบท ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงานที่ก่อให้เกิดรายได้
ผู้สูงอายุภาคเหนือทำงานรับจ้างสูงกว่าภาคอื่น ๆ ขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือต้องเฝ้าบ้าน

และเลี้ยงหลานมากกว่าภาคอื่น ๆ ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยก็ยังต้องทำงานหารายได้เพื่อเลี้ยงตนเองโดยมีอาชีพรับจ้างและเกษตรกรรม ขณะเดียวกันมีผู้สูงอายุส่วนหนึ่งทำงานช่วยครอบครัวแต่ไม่มีรายได้ คือ เฝ้าบ้านและทำงานบ้าน ภาระสำคัญของผู้สูงอายุคือ การเลี้ยงหลาน ส่วนบริการสวัสดิการสังคมที่ผู้สูงอายุได้ใช้บริการและมีความพึงพอใจมากที่สุด คือ บริการบัตรทอง 30 บาท สถานีนอนมัย ฅมาปนกิจสงเคราะห์ ผู้สูงอายุในกลุ่มคือโอกาสส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสได้ใช้บริการเกี่ยวกับชมรมผู้สูงอายุหรือสถานที่ออกกำลังกาย ความต้องการพื้นฐาน ความต้องการด้านเศรษฐกิจและความต้องการด้านสังคม ผู้สูงอายุมีความต้องการระดับค่อนข้างสูง คือต้องการคนดูแลยามเจ็บป่วย ต้องการการยอมรับจากครอบครัว การได้รับอาหารที่เหมาะสม ความต้องการด้านเศรษฐกิจ คือ ต้องการมีงานทำและมีรายได้เป็นของตนเอง ความต้องการด้านสังคม คือ การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา มีเพื่อนและการทำประโยชน์ต่อชุมชน

วีระวัฒน์ กอศิริวลานนท์ (2554) ได้ศึกษาเรื่อง ความต้องการสวัสดิการผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลเขตรอุดมศักดิ์ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลเขตรอุดมศักดิ์ จ.ชลบุรี และแนวทางในการตอบสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุ เปรียบเทียบความต้องการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุในเขตทหารและเขตชุมชนให้บรรลุเป้าหมาย และมีประสิทธิภาพ วิธีการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการศึกษา 2 แบบ คือ การศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารและสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ทั้งที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี นโยบายของรัฐบาล แนวทางการดำเนินงานด้านสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผลงานที่เกี่ยวกับความต้องการสวัสดิการของผู้สูงอายุ และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้เลือกตอบคำตอบที่กำหนดไว้ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง การวิจัยครั้งนี้ใช้สถิติเชิงพรรณนา

จากการศึกษาความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ ตำบลเขตรอุดมศักดิ์ พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสอบถามต้องการให้หน่วยงานของรัฐสร้างถนน ที่พักอาศัยเพื่อรองรับผู้สูงอายุ มีความต้องการรถพยาบาลสำหรับผู้ป่วยฉุกเฉิน ต้องการให้มีที่ออกกำลังกายผู้สูงอายุ ต้องการกองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชน มีความต้องการอยู่อาศัยโดยรัฐจัดให้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และมีความต้องการเรียนรู้การใช้ชีวิตประจำวันในวัยสูงอายุอย่างมีความสุข จากการศึกษาโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก

จากการศึกษาข้อเสนอแนะ สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัยผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการอาหารที่มีประโยชน์ ถูกหลักโภชนาการและเหมาะสมกับวัย ต้องการที่อยู่อาศัยที่สะอาด มีอากาศถ่ายเทดี และมีสภาพแวดล้อมดี ต้องการให้มีสถานที่สำหรับออกกำลังกาย หรือ

สถานที่พักผ่อนสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ เพื่อความสะดวก รวดเร็ว ในการเข้ารับบริการ โดยไม่ต้องเสียเวลาในการเข้าคิวรอร่วมกับบุคคลทั่วไป รวมถึงความต้องการ ได้รับการรักษาพยาบาลแบบไม่เสียค่าใช้จ่ายจากรัฐด้วย

นนทลี วีรัชย์ (2549) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพช่องปาก โดยชมรมผู้สูงอายุ กรณีศึกษา: ในพื้นที่ศูนย์อนามัยที่ 4 ราชบุรี ศูนย์อนามัยที่ 5 นครราชสีมา และศูนย์อนามัยที่ 10 เชียงใหม่ จากกฎบัตรกรุงเทพฯ สำหรับผู้สูงอายุ ผลการศึกษาพบว่า มีความเป็นไปได้ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพช่องปากผู้สูงอายุ โดยชมรมผู้สูงอายุ ตั้งแต่ร่วมคิด จนเกิดกิจกรรมขึ้นในชมรม เช่น การประกวดการแปรงฟัน การประกวดผู้สูงอายุฟันสวย การแปรงฟันหลังอาหารกลางวัน การแปรงฟันหลังจากการทำบุญที่วัด การให้ความรู้ผู้สูงอายุในชมรม การเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุที่มาเข้าร่วมกิจกรรมชมรมไม่ได้ ปรับรูปแบบอาหารว่างจากขนมหวานเป็นผลไม้ ดังกองทุนแปรงสีฟัน ยาสีฟัน กิจกรรมดังกล่าวสามารถทำให้เกิดความต่อเนื่องได้ในระดับชุมชน ด้วยการดำเนินงานและการสนับสนุนอย่างเป็นระบบ ตามบทบาทของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

นวลจันทร์ เภาประเสริฐ (2540) ศึกษาความพึงพอใจในบริการของผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแค พบว่า ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในบริการของสถานการณ์ สงเคราะห์คนชราบ้านบางแคในภาพรวมอยู่ในระดับสูง โดยมีความพึงพอใจในบริการฉาปนกิจ สูงสุด บริการด้านอาชีวะบำบัดต่ำสุด พบว่า ผู้สูงอายุเพศหญิงมีความพึงพอใจในบริการสูงกว่าเพศชาย นอกจากนี้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ร้อยละ 60.00 เห็นว่าการจัดบริการด้านต่าง ๆ ของสถานสงเคราะห์เหมาะสมดี และอีกร้อยละ 40.00 เสนอแนะให้ปรับปรุงบริการในเรื่อง อาหาร การดูแลเอาใจใส่ผู้สูงอายุ สิ่งอำนวยความสะดวก อาคารสถานที่ การจัดกิจกรรม และการจัดการศพ

มะกรียู โชะ (2553) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลสะเอะ อำเภอกรงปินัง จังหวัดยะลา ศึกษาข้อมูลจากเอกสารเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ผู้สูงอายุ ตัวแทนผู้สูงอายุ รวมทั้งสิ้น 22 คน เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลสะเอะ อำเภอกรงปินัง จังหวัดยะลา เป็นการบริหารจัดการที่ตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุ เช่น มีการแยกห้องสำหรับตรวจผู้สูงอายุโดยเฉพาะ แยกต่างหากจากห้องทั่วไป จัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุมีความต้องการ เป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ทั้งสิ้น ซึ่งหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลสามารถจัดให้มีกิจกรรมดังกล่าวได้ เพราะถือว่าเป็นอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล อยู่แล้ว กิจกรรมต่าง ๆ ที่องค์การบริหารส่วนตำบลได้ดำเนินการจัด ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุจะมีความพร้อมในการร่วมกิจกรรมมากกว่าคนในวัยกลางคน เพราะว่าผู้สูงอายุจะว่างงานเป็นส่วนมาก

จึงเป็นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และผู้สูงอายุจะมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง เป็นกำลังให้ประเทศชาติ

ภรณ์ เกตทินทะ (2542) ศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุบ้านพักคนชราในเขต กรุงเทพมหานคร ศึกษาถึงความต้องการ และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในบ้านพักคนชรา ทั้งของรัฐ และเอกชน เพื่อนำผลการศึกษามาเป็นแนวทางในการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสม ในการดำเนินงานมากขึ้น กลุ่มศึกษาเป็นผู้สูงอายุทั้งชายและหญิง อายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 196 คน จากบ้านพักคนชรานานบางแค และมูลนิธิธารนุเคราะห์บางเขน พบว่า ความต้องการด้านร่างกาย ของผู้สูงอายุส่วนใหญ่คือ ต้องการอาหารอย่างเพียงพอและสะอาดครบ 3 มื้อ ด้านจิตใจ พบว่า ส่วนใหญ่ต้องการความปลอดภัยในชีวิต โดยรวมพบว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยในบ้านพักคนชราของรัฐ มีคุณภาพชีวิตในระดับคะแนนที่สูงกว่าพักอาศัยในบ้านพักคนชราของเอกชนที่ระดับ .01

ศิริวรรณ ศิริบุญ (2543) การตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ พบว่า กลุ่มประชากร คือผู้ที่มีอายุ 60 ปี และมากกว่าในพื้นที่ 4 จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร ขอนแก่น เชียงใหม่ และสุพรรณบุรี ที่กรมประชาสัมพันธ์จัดตั้งศูนย์บริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุว่า เป็นการจัดสวัสดิการสังคมในรูปของชุมชนเกื้อหนุนชุมชน ศูนย์บริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ได้เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันและได้ตอบสนองปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุในหลาย ๆ ด้านอย่างเป็นที่พอใจ และสะท้อนให้เห็นถึงผู้สูงอายุไม่ได้ มีบทบาทเป็นเพียง “ผู้รับ” บริการเท่านั้น ยังมีศักยภาพที่จะเป็น “ผู้ให้” คนอื่น ๆ ด้วย

สิริกัญญา ปานพ่วงศรี (2543) ศึกษาการจัดสวัสดิการของภาครัฐแก่ผู้สูงอายุในเขต กรุงเทพมหานคร พบว่า การจัดบริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุของภาครัฐในเขต กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้สูงอายุเพศชายและเพศหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป โดยอาศัย อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 1 ปี สถานภาพการสมรสมีความสัมพันธ์กับ ความต้องการของผู้สูงอายุในการได้รับบริการจากรัฐ

วิริยาภรณ์ สวัสดิ์รักษา (2544) ศึกษาการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุเพื่อการพึ่งพาตนเอง พบว่า ศึกษาประเภทสวัสดิการผู้สูงอายุที่มีอยู่ในชุมชนและวิธีการบริหารและการจัดการบริการสวัสดิการ ผู้สูงอายุในชุมชน พบว่า ชุมชนสามารถจัดสวัสดิการผู้สูงอายุได้ 6 ประเภท คือ กองทุนกิจกรรม ผู้สูงอายุ งานประเพณีและกิจกรรม กองทุนออมทรัพย์ เงินเจ็บป่วยฉุกเฉิน/ ดูแลผู้ป่วยเรื้อรัง กองทุนฌาปนกิจ และอาชีพ ซึ่งปัจจัยที่ทำให้ชุมชนสามารถจัดสวัสดิการ ได้คือ ขนาดของชุมชน ลักษณะของผู้นำชุมชน จำนวนผู้สูงอายุ การได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกงบประมาณ วิธีการ บริหาร และการจัดการ รวมทั้งการรวมกลุ่ม ซึ่งชี้ให้เห็นความสำคัญในการร่วมมือเพื่อจัดสวัสดิการ ผู้สูงอายุโดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ต่อเนื่องและขยายเป็นเครือข่ายไปยัง

ทุกพื้นที่ มีการปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชน และควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีบทบาทหน้าที่ในการมีส่วนร่วมจัดสวัสดิการ

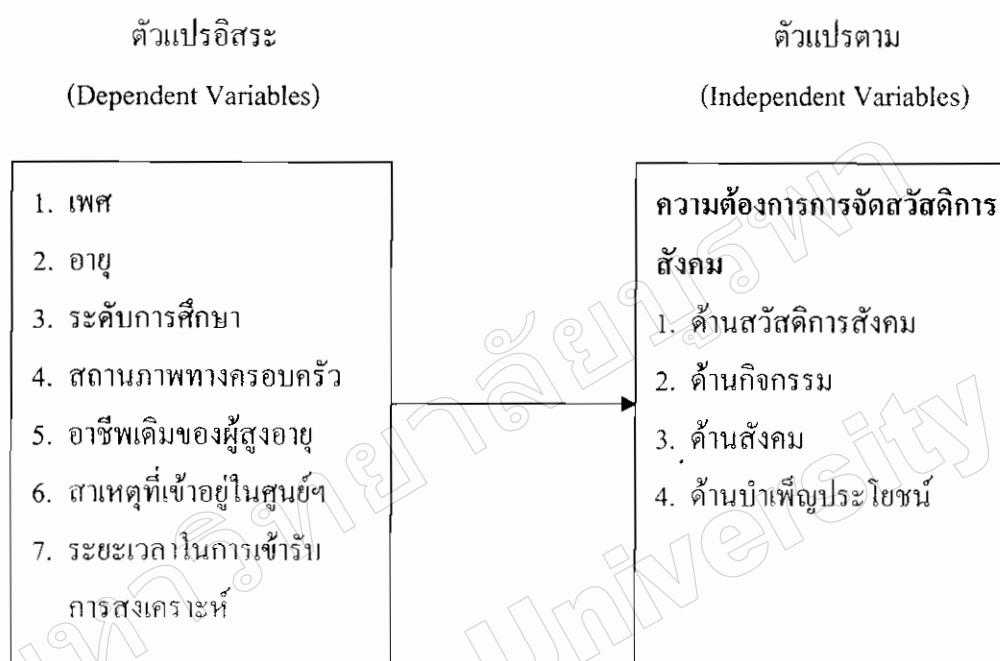
สมนึก แสงเขียว (2544) ศึกษาการจัดสวัสดิการสังคมของรัฐเกี่ยวกับผู้สูงอายุ พบว่า นโยบายของรัฐในการจัดสวัสดิการสังคมให้ผู้สูงอายุ สิทธิ ประโยชน์ที่ผู้สูงอายุจะได้รับบริการจากการจัดสวัสดิการของรัฐ ในรูปแบบของสถานสงเคราะห์คนชรา และศูนย์บริการสังคมของผู้สูงอายุ มีการให้บริการทั้งในเชิงรับและเชิงรุก แต่ปัญหาที่พบมากจะเป็นเรื่องงบประมาณ ไม่เพียงพอ นอกจากนี้ในระดับนโยบายได้มีการกำหนดนโยบาย และกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานในระดับปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุได้อย่างทั่วถึง

แววดาว อินทร์จันทร์ (2550) ศึกษาเรื่องความต้องการการจัดสวัสดิการของผู้สูงอายุ ในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความต้องการการจัดสวัสดิการสังคมโดยรวมและทุกด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านสวัสดิการสังคมเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลสุขภาพอนามัย อยู่ในระดับมากที่สุด และความต้องการด้านกิจกรรม ด้านสังคม ด้านบำเพ็ญประโยชน์อยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบความต้องการของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุที่มีเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ สาเหตุที่เข้าอยู่ในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ และระยะเวลาในการเข้ารับการสงเคราะห์แตกต่างกัน มีความต้องการในการจัดสวัสดิการสังคม ไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพทางครอบครัว แตกต่างกัน มีความต้องการในการจัดสวัสดิการสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากการศึกษาทฤษฎีแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีการศึกษามาก่อนสรุปได้ว่าผู้สูงอายุยังมีความต้องการในปัจจุบันในการดำรงชีวิตเหมือนกับบุคคลที่อยู่ในวัยอื่น ๆ นอกจากตัวผู้สูงอายุเองแล้วสมาชิกในครอบครัวโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนใกล้ชิด เช่น บุตรเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งบทบาทที่สำคัญนี้ นอกจากการดูแลจัดหาด้านวัตถุสิ่งของที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ทั้งในยามปกติ และยามป่วยแล้ว ก็คือ การให้ความรัก ความเข้าใจ และการยอมรับ ด้วยการแสดงท่าที และทัศนคติที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้สูงอายุ ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงอายุมีความสุขจากความรักและความเอาใจใส่การดูแลที่ดี ผู้สูงอายุทุกคนต้องการการยอมรับ และความรู้สึกของการเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว ไม่ใช่แค่ส่วนเกิน แต่ปัจจุบันสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงส่งผลให้ผู้สูงอายุขาดการดูแลเอาใจใส่ ความต้องการด้านสวัสดิการสังคมจึงเป็นที่พึ่งอีกทางหนึ่งของผู้สูงอายุที่ควรได้รับบริการพื้นฐานด้านต่าง ๆ อย่างกว้างขวางและทั่วถึง โดยสนับสนุนให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น จึงต้องมีการศึกษาถึงความต้องการในการจัดสวัสดิการสังคม โดยใช้หลักแนวคิดที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ไปใช้ในการวางแผน ปรับปรุง พัฒนามาตรการการจัดสวัสดิการสังคมให้ผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ ต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดของ
แวนดาว อินทร์จันทร์ (2550) มาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยเลือกศึกษาตัวแปรอิสระ (Dependent Variables) ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพทางครอบครัว อาชีพเดิมของผู้สูงอายุ สาเหตุที่เข้าอยู่ในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเจ้าพระยาสุรศักดิ์ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี และระยะเวลาในการเข้ารับการสงเคราะห์ ศึกษาตัวแปรตาม (Independent Variables) ได้แก่ ความต้องการการจัดสวัสดิการสังคม โดยพิจารณาองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ ด้านสวัสดิการสังคม ด้านกิจกรรม ด้านสังคม ด้านบำเพ็ญประโยชน์